

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCÍ

PREVENCE KRIMINALITY OČIMA OBČANŮ

(Názory občanů na bezpečnostní situaci ve městech, dlouhodobě zařazených do KSP prevence kriminality - závěrečná zpráva z výzkumu)

Mgr. Jakub Holas

PhDr. Kazimír Večerka, CSc.

Tento text neprošel jazykovou korekturou
a je určen pro studijní účely.

Neprodejné

Praha 2003

ISBN: 80-7338-023-4

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci

PREVENTIVNÍ AKTIVITY V NÁZORECH OBYVATEL MĚST

OBSAH:

Úvod a metodologie	3
Kapitola I. - dotazník k pocitu bezpečí občanů	5
Hodnocení života ve městě celkově, hodnocení bezpečnostní situace	5
Spolupráce občanů při řešení kriminální situace v lokalitě	18
Názory na opatření snižující kriminalitu mládeže	21
Názory na potenciálně problémové instituce	27
Kapitola II. - porovnání vybraných položek s daty ze startovních výzkumů	32
Kapitola III. Jak hodnotit úspěšnost preventivních programů	51
Resumé	56
Summary	57
Přílohy	59

SMĚRNICE OSN PRO PREVENCI KRIMINALITY

OBSAH

<i>PhDr. Radim Bureš: Směrnice pro prevenci kriminality</i>	66
Standardy a normy OSN pro prevenci kriminality a trestní soudnictví	72
Příloha: Směrnice pro prevenci kriminality	75
I. Úvod	75
II. Konceptuální rámec	75
III. Základní principy	76
IV. Organizace, metody a přístupy	77
V. Mezinárodní spolupráce	81

Úvod a metodologie

Usnesením RVPPK bylo rozhodnuto provést v roce 2002 sociologické šetření "Pocit bezpečí obyvatel ve vybraných městech ČR". Toto šetření proběhlo ve vybraných městech, která realizují Komplexní součinnostní program prevence kriminality na místní úrovni po dobu delší než 5 let. Cílem sociologického šetření bylo jednak zjistit aktuální stav pocitu bezpečí občanů měst (komparace meziměstská), jednak získat podkladovou bázi pro porovnání pocitu bezpečí občanů jednotlivých měst před a po aplikaci programů prevence kriminality (komparace situace uvnitř města). Proto byly vedle otázek společných všem zkoumaným městům (kapitola I.) do výzkumu zařazeny i otázky specifické pro jednotlivá města, které měly umožnit srovnání s předchozími výzkumy (kapitola II.). Terénní sběr dat proběhl v měsících říjnu a listopadu 2002 v následujících dvanácti městech:

Břeclav, Česká Lípa, Karlovy Vary, Karviná, Kopřivnice, Liberec, Most, Nový Jičín, Pardubice, Přerov, Příbram, Teplice.

Původní vzorek obsahoval města Ústí nad Labem a Děčín, vzhledem ke katastrofální povodni v srpnu 2002 však bylo nutno tato města ze vzorku vypustit. Bylo zde velké riziko toho, že odpovědi na otázky týkající se bezpečnosti budou ovlivněny traumatickými dojmy z povodní. Zmíněná města byla proto nahrazena městy Břeclav a Příbram.

Kromě výše uvedených měst je ještě nutno zmínit výzkum, který probíhal paralelně. Město Brno, které nebylo do vzorku zařazeno¹, se rozhodlo provést průzkum stejného druhu na vlastní náklady, za použití stejné metodiky i výzkumného nástroje. Je potěšitelné, že se najdou města, kde již myšlenka prevence zdomácněla natolik, že si místní představitelé přejí získat aktuální data o hodnocení prevence ve městě samotnými občany. Některá naše zjištění je tedy možno orientačně porovnat s touto výzkumnou akcí².

¹ Největší města republiky nebyla úmyslně do vzorku zařazena, neboť situace v nich je zcela specifická a není je tedy možno porovnávat s městy jiného typu.

Celkem bylo dotázáno 6235 respondentů, kteří byli vybráni kvótním výběrem. Jednotlivé datové soubory tedy reprezentují obyvatele daných měst starší 15 let, kvótními kritérii byly věk, pohlaví a vzdělání.

Počet respondentů v jednotlivých městech: Břeclav 530, Česká Lípa 502, Karlovy Vary 534, Karviná 518, Kopřivnice 530, Liberec 509, Most 537, Nový Jičín 525, Pardubice 502, Přerov 542, Příbram 494, Teplice 512.

Dotazování bylo provedeno metodou face-to-face školenými tazateli.

Provedením výzkumu byla na základě veřejné zakázky pověřena firma STEM - Středisko empirických výzkumů.

² Výzkum provedl Mezinárodní institut marketingu, komunikace a podnikání s.r.o, analýzu informací a zpracování závěrečné zprávy provedla PhDr. L. Kašparová.

KAPITOLA I.

DOTAZNÍK K POCITU BEZPEČÍ OBČANŮ (společná část)

1. Hodnocení života ve městě celkově, hodnocení bezpečnostní situace

Úvodní pasáž výzkumné akce byla věnována tomu, jak občané hodnotí fungování jednotlivých částí městského organismu. Pocity bezpečí či naopak ohrožení, o jejichž zmapování šlo v tomto výzkumu především, se totiž úzce pojí s mírou (ne) spokojenosti se životem ve městě jako takovým. Samozřejmě faktorů, které pocit bezpečí ovlivňují, je mnohem více - například věk, pohlaví, předchozí osobní zkušenosti s kriminalitou a především individuální psychické založení jedince. Je ale nepochybné, že velký vliv má právě i příznivé či nepříznivé hodnocení toho, jak je ve městě čisto, v jakém stavu jsou budovy a veřejná zeleň, jak bohaté jsou možnosti trávení volného času pro děti i dospělé, jaká je dostupnost zdravotnických i jiných služeb a podobně. Velkou roli hraje pochopitelně hodnocení činnosti místní policie, vedení města a (jako zcela specifická kategorie) kvality veřejného osvětlení.

➤ *Co si o našem městě myslíte, jak jej v současnosti hodnotíte:*

	Naše město							
	je čisté	1	2	3	4	5	6	je špinavé
je dobře osvětlené		1	2	3	4	5	6	je špatně osvětlené
je dobře opravené		1	2	3	4	5	6	je špatně opravené
má dobrou městskou dopravu		1	2	3	4	5	6	má nevyhovující městskou dopravu
má výborné možnosti pro kulturu		1	2	3	4	5	6	nemá žádné možnosti pro kulturu
má výborné životní prostředí		1	2	3	4	5	6	má špatné životní prostředí
má výbornou obchodní síť		1	2	3	4	5	6	má špatnou obchodní síť
má hodně sportovišť		1	2	3	4	5	6	nemá žádné sportoviště
téměř se zde nekrade		1	2	3	4	5	6	velmi mnoho se zde krade
má výbornou zdravotní péči		1	2	3	4	5	6	má špatnou zdravotní péči
má mnoho pracovních příležitostí		1	2	3	4	5	6	má málo pracovních příležitostí
život je v něm zcela bezpečný		1	2	3	4	5	6	život je v něm ve stálém nebezpečí
mezilidské vztahy jsou výborné		1	2	3	4	5	6	mezilidské vztahy jsou velmi špatné
má výborné vedení města		1	2	3	4	5	6	má špatné vedení města
má schopné policisty		1	2	3	4	5	6	má neschopné policisty
má schopné městské strážníky		1	2	3	4	5	6	má neschopné městské strážníky
má dostatek volných bytů		1	2	3	4	5	6	má nedostatek volných bytů
dobře se zde žije		1	2	3	4	5	6	špatně se zde žije

Obecně lze konstatovat, že se respondenti jednotlivých měst v průměru (viz tab.1) příliš nelišili v hodnocení poměrů ve svých městech (průměrné hodnocení všech předložených otázek na škále od kladné 1 k záporné 6 bylo ve všech městech v intervalu od 2,8 do 3,4). Relativně nejoptimističtější respondenty (či obraz situace ve všech zkoumaných oblastech) jsme našli v Kopřivnici, Novém Jičíně a Pardubicích, naopak nejvíce pesimisticky laděné respondenty v Karviné, Karlových Varech a Mostě.

Tabulka 1: Pořadí měst dle celkového průměrného hodnocení situace ve městech na škále 1 - 6 ve všech sledovaných oblastech

	Kopřiv- nice	Nový Jičín	Pardu- bice	Břec- lav	Přerov	Libe- rec	Tepli- ce	Česká Lípa	Příb- ram	Most	Karl. Vary	Karvi- ná
umístění na škále	2,86	2,91	2,94	3,05	3,12	3,15	3,19	3,22	3,34	3,38	3,39	3,41
pořadí	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.

Celkově hodnotí občané kvalitu života ve městě (dobře se zde žije / špatně se zde žije) ve všech městech dosti příznivě. Polovina lidí zvolila na šestistupňové škále variantu 1 nebo 2, neutrálně situaci vidí dvě pětiny z nich; jen přibližně 6 % lidí je s tím, jak se ve městě žije, nespokojeno.

Ve všech sledovaných městech není samozřejmě hodnocení stejné. Poněkud více nespokojených s kvalitou života ve městě je mezi obyvateli Karviné (13 %) a Mostu (10 %). V Pardubicích, Kopřivnici a Novém Jičíně žije nadprůměrný podíl lidí spokojených, přes 60 % obyvatel těchto měst hodnotí situaci ve městě známkou jedna nebo dvě. Na špici spokojenosti (posuzované prostřednictvím této otázky) je Nový Jičín - bezmála dvě třetiny jeho dotázaných obyvatel volí pozitivní hodnocení, více než čtvrtina dokonce dává "dobrému žití" ve městě jedničku.

Malá poznámka – v podstatě ve všech sledovaných charakteristikách spokojenosti se na prvních místech v hodnocení objevuje tato trojice měst, naopak města jako Most, Karviná, Teplice či Příbram vykazují vesměs nejméně pozitivní hodnocení svými občany. Mezi možnými vysvětleními se samozřejmě nabízí vysoká nezaměstnanost (Most 22 %³, Karviná 20,9 %, Teplice 18,2 %), ale tato závislost neplatí absolutně. Vysoko hodnocené Pardubice sice vykazují nízkou míru nezaměstnanosti (5,6 %), ale ještě spokojenější respondenty nalzáme v Kopřivnici a Novém Jičíně, kde nezaměstnanost dosahuje 12,4 %, resp. 13,8 %. Silně kritičtí jsou přitom občané Příbrami (míra nezaměstnanosti 11,4 %) a Karlových Varů (10,5 %). Příčiny negativního pohledu na město jsou tedy bezesporu komplexnější.

Za pozitivní výsledek našeho průzkumu lze považovat zjištění, že (ačkoliv preventivní

³ Všechny údaje k 31.12.2002

programy probíhají právě v městech se zvýšeným indexem kriminality a dalších sociálně patologických jevů) respondenti ani v jednom městě nesignalizují převažující obavy z ohrožení (tedy respondenti se nepřiklánějí příliš často k extrémnímu tvrzení, že bydlení ve městě znamená stálé ohrožení).

Tabulka 2: Pořadí měst dle celkového průměrného hodnocení situace ve městech na škále 1 - 6 ve všech sledovaných oblastech života a průměrné skóry jednotlivých oblastí

	Kopřivnice	Nový Jičín	Pardubice	Břeclav	Přerov	Liberec	Teplice	Čes. Lípa	Příbram	Most	Kar. Vary	Kar. viná	průměr
obchodní síť	2,04	1,97	2,19	2,19	2,1	2,20	1,99	2,16	1,97	2,13	2,54	2,53	2,168
osvětlení	2,39	2,28	2,43	2,39	2,37	2,57	2,39	2,59	3,09	2,96	2,50	2,96	2,577
sportovní možnosti	1,94	2,59	2,58	2,51	2,78	2,50	3,11	3,33	2,40	2,67	3,23	2,69	2,694
zdravotní péče	2,60	2,56	2,66	2,46	2,77	2,69	2,73	3,06	2,63	2,60	2,91	2,69	2,697
doprava	3,17	2,59	2,50	2,49	2,69	2,81	2,47	3,59	2,41	2,64	2,52	2,94	2,735
péče o domy	2,77	2,20	2,57	2,69	2,50	2,96	2,72	2,84	2,85	3,18	2,89	3,22	2,783
čistota	2,59	2,56	2,65	2,83	2,85	3,01	3,13	2,88	3,48	2,40	3,09	3,34	2,901
kultura	2,57	2,70	2,35	3,22	3,41	2,43	2,63	3,34	2,88	3,21	2,97	3,52	2,936
bytová situace	3,74	4,06	3,82	4,19	4,09	3,97	3,58	4,00	4,25	3,43	4,54	4,28	3,996
vedení města	2,85	2,91	2,7	2,96	2,99	3,34	2,91	2,78	3,54	3,36	3,52	2,48	3,028
vztahy mezi lidmi	3,0	2,86	3,08	2,97	2,99	3,2	3,34	3,26	3,25	3,39	3,4	3,24	3,165
životní prostředí	2,48	2,52	3,65	2,73	3,26	3,45	3,6	3,06	3,21	3,63	3,17	3,94	3,225
pracovní příležitosti	4,83	4,76	3,74	4,54	4,74	3,69	4,27	4,1	4,3	5,07	4,15	5,27	4,455
policejní ochrana	2,84	2,99	2,94	2,99	3,01	3,41	3,22	3,36	3,53	3,34	3,38	3,14	3,179
ochrana MP	2,88	3,27	2,99	3,22	3,13	3,48	3,24	3,4	3,64	3,43	3,41	3,37	3,288
bezpečí	2,79	2,9	3,09	3,77	3,31	3,45	3,9	3,13	3,82	3,87	3,61	3,62	3,438
nebezpečí okradení	3,42	3,81	3,61	4,05	4,15	4,45	4,85	4,1	4,66	4,42	4,47	4,15	4,178
spokoj. s živ. ve městě obecně	2,33	2,24	2,3	2,54	2,59	2,41	2,51	2,64	2,65	2,87	2,56	3,04	2,557

Pocit ohrožení (či naopak bezpečí) se u respondentů hmatatelně váže se záporným či kladným

hodnocením klimatu mezi občany města. Statistické zpracování údajů naznačuje, že se občané cítí dobře v těch městech, kde se mohou spolehnout na své spoluobčany, kde panuje vzájemná důvěra a porozumění. Z těch obyvatel, kteří označili vztahy ve svém bydlišti za výborné, celých 87 % situovalo kvalitu života ve městě do dvou nejpozitivnějších bodů škály. Respondenti tak potvrzují sociologií města traktovaný názor, že ve městech, kde je příjemné "mezilidské ovzduší", se dobře žije. Jinými slovy, že kvalitní mezilidské vztahy jsou jedním z hlavních faktorů, které určují způsob nazírání na další oblasti života v lokalitě. Podobnou důležitost má i názor na to, jak je město spravováno: tři čtvrtiny lidí, kteří považují vedení města za výborné (stupeň 1 a 2), zároveň tvrdí, že se zde dobře žije.

S bezpečnostní situací ve městě jsou nejvíce nespokojeni obyvatelé Příbrami (35 %), Teplic (34 %) a Mostu (30 %). Nejvíce lidí označujících život v jejich městě za bezpečný je opět v Pardubicích, Novém Jičíně a Kopřivnici.

Ptali jsme se mimo jiné, jak rozšířené jsou ve městech dle názoru jejich obyvatel krádeže jako nejběžnější typ kriminality. V celém souboru převládá nespokojenost, 46 % posuzuje situaci ve vztahu ke krádežím ve městě nepříznivě. Nejhorší situace je podle dotázaných v Teplicích (68 % volí varianty 5 či 6), Příbrami (63 %) a v Liberci a Karlových Varech (54 %). Kopřivnice a Pardubice jsou jediná města, v nichž je podíl lidí spokojených vyšší než podíl nespokojených, a hodnocení v oblasti krádeží je tedy relativně příznivé. O obrovských rozdílech v rámci vzorku měst může hovořit následující příklad: zatímco krajní variantu "velmi mnoho se zde krade" volilo jen 7 % pardubických respondentů, v Teplicích se k ní přiklonilo 39 % a byla zde nejčteněji zastoupenou známkou na škále.

Jistým pozitivním zjištěním průzkumu je i fakt zlepšujícího se vztahu občanů k policejním složkám. Ani v jednom námi sledovaném městě totiž index neukazuje na to, že by občané ve své většině považovali policii za nefunkční či neschopnou. Obecně bychom mohli říci, že nyní respondenti hodnotí práci policie (ale i městské policie) s opatrným optimismem. Policie ČR je stále (stejně jako v předchozích výzkumech) posuzována příznivěji než policie městské; zdá se ale, že propast mezi hodnocením těchto dvou policejních složek již není tak hluboká jako dříve.

Ani rozdíly mezi jednotlivými městy nejsou nijak zásadní, kladné hodnocení (1 a 2 na škále) obdržela PČR vesměs od čtvrtiny až třetiny dotázaných. Nejkritičtější jsou v Příbrami - jen 22 % hlasů státní policii chválí, 29 % ji naopak prohlašuje za neschopnou (5 a 6 na škále).

Souvislost s hodnocením bezpečnosti města je patrná, nikoli však absolutní. Jen necelých 24 % libereckých respondentů hodnotilo policii kladně, ač míra ohrožení se jeví jako v zásadě průměrná; zcela shodně posuzují policisty ve "vysoce rizikových" Teplicích. Mohlo by to snad vést k hypotéze, že občané hodnotí policii nejen podle "výsledků" (tedy co možná nejnížší úrovně závadových jevů), ale i podle "snahy" se problémům postavit a řešit je⁴.

Městskou policii si občané zřejmě nejvíce považují v Kopřivnici, 38 % dotázaných ji považuje za schopnou oproti jen 11 % kritiků. Naopak za neschopnou ji má téměř třetina respondentů z Příbrami, v tomto městě panuje obecně nejnížší důvěra v bezpečnostní složky.

➤ ***Kdybyste byl(a) starostou, řešil(a) byste přednostně těchto 5 problémů:***

Problematika kriminality a bezpečnosti občanů byla druhou nejčastější odpovědí na otázku "Kdybyste byl(a) starostou, které problémy byste řešil(a) přednostně?" Z 6235 respondentů, kteří byli zahrnuti do souboru respondentů a mohli jmenovat ve volné otázce až 5 problémů v životě města, si na problematiku kriminality a bezpečnosti vzpomnělo 1496 z nich, což představuje 24 %. Ze všech odpovědí, které byly k této otázce získány, to představuje 12 %. Stejně zastoupení má bytová politika města. Větší frekvenci zaznamenaly pouze odpovědi vztahující se k řešení problematiky pracovních příležitostí a nezaměstnanosti. Poměrně často jsou zmiňovány také obtíže v dopravě a čistotě města, resp. s životním prostředím ve městě obecně.

Názory na to, které problémy v životě města jsou nejpalčivější a zasluhují přednostní řešení se mezi obyvateli jednotlivých měst částečně liší. Nezaměstnanost uvádějí nejčastěji obyvatelé Karviné (329 odpovědí, což představuje 64 % respondentů) a Mostu (327 odpovědí / 61 %). Obyvatele Pardubic naopak tento problém pálí nejméně (88 odpovědí / 18 % resp.).

Bezpečnost a kriminalitu zmiňují nejčastěji v Teplicích (252 odpovědí / 49 % resp.), Příbrami (183 odpovědí / 37 % resp.), Liberci (181 odpovědí / 36 % resp.) a Karlových Varech (175 odpovědí / 33 % resp.). Naopak v Novém Jičíně je nejnížší počet odpovědí, v kterých je jako problém označena kriminalita či bezpečnostní situace (73 odpovědí, což představuje 14 % odpovídajících).

⁴ Totéž pozorujeme v poloze hodnotící vedení města: v Teplicích oceňuje schopnosti radnice 37 % tázaných,

Tabulka 3: Které problémy by respondent řešil přednostně na místě starosty

	<i>Absol. počet odpovědí</i>	<i>% ze všech odpovědí</i>
Pracovní příležitosti, pracovní místa, nezaměstnanost	2244	16 %
Bezpečnost, kriminalita, korupce	1615	12 %
Bytová otázka, byty, více bytů, bytová politika	1590	11 %
Doprava, parkování (průjezd městem, cyklistické stezky, městská doprava)	1430	10 %
Čistota ve městě, úklid, zeleň ve městě, lepší životní prostředí (psí exkrementy)	1327	10 %
Opravy města, komunikace, chodníky, budovy	869	6 %
Podmínky pro kulturu, péče o kulturu	736	5 %
Zařízení a vyžití pro děti, mládež	605	4 %
Soužití s Romy (kriminalita Romů, romská otázka)	574	4 %
Podmínky pro sport, sportovní vyžití (hřiště, koupaliště)	475	3 %
Služby obecně (obchody, více supermarketů, restaurace)	344	2 %
Zdravotnictví, zdravotní péče	299	2 %
Podmínky pro podnikatele, průmyslové podniky, průmyslové zóny	297	2 %
Radnice, vedení města, úřady	228	2 %
Sociální jistoty, sociální zabezpečení, finanční problémy	209	2 %
Školy, školky	190	1 %
Služby pro staré, akce pro důchodce	165	1 %
Rasismus	152	1 %
Vztahy mezi lidmi	72	1 %
Spalovna a teplárna Liberec	58	0 %
Nic by neřešil(a)	57	0 %
Hluk v ulicích, obecně	41	0 %
Jiné	387	3 %
Celkem odpovědí (zahrnuje až 5 uvedených problémů od jednoho dotázaného)	13964	100 %

Poznámka: odpovědi „nevím“ nejsou do tabulky zahrnuty

- ***Myslíte si, že bezpečnostní situace v našem městě je lepší, nebo horší než v jiných městech v našem kraji?***

V této otázce respondenti porovnávali bezpečnostní situaci ve svém městě s ostatními městy kraje. Vycházeli jsme z předpokladu, že většina lidí je v rámci kraje (regionu), ve kterém žije,

zatímco ve srovnatelně "rizikovém" Mostě jen 21 %.

rámcově obeznámena mimo jiné se stavem "veřejného bezpečí" v okolních městech. Výsledky jsou distribuovány podle tzv. normálního rozdělení, tedy polovina lidí si myslí, že situace v jejich městě je stejná jako v ostatních městech kraje, zhruba pětina se domnívá, že je lepší, a stejná část považuje situaci v jejich městě za horší. Ostatní uvádějí, že toto neumí porovnat. Bezpečnostní situaci vnímají vzhledem k ostatním městům z kraje poměrně příznivě obyvatelé již několikrát zmiňovaného "trojlístku" měst: Nového Jičína (35 % uvádí, že je lepší), Kopřivnice (31 %) a Pardubic (29 %). Jako horší než v jiných městech se bezpečnostní situace jeví nejvíce občanům Příbrami (35 %) a Mostu (31 %). Ve všech dvanácti městech však převládá názor, že bezpečnostní situace je stejná jako v jiných sídlech kraje. To mimo jiné znamená (jak uvidíme dále), že odchod z města z důvodu jeho nebezpečnosti se jeví jako v podstatě bezpředmětný.

Tabulka 4: Porovnání bezpečnostní situace s jinými městy kraje

	<i>absol. čet.</i>	<i>relat. čet. (%)</i>
podstatně lepší	104	1,7
spíše lepší	1209	19,5
asi stejné	3157	50,7
spíše horší	941	15,1
podstatně horší	228	3,7
neví	576	9,3
celkem	6215	100,0

Logicky výrazně horší hodnocení nacházíme v městech s nízkým skórem spokojenosti - "spíše" nebo "podstatně" horší je situace podle 29 % respondentů z trojice měst, kde se "nejhůře" žije oproti pouze 10 % ze třech měst nejlépe hodnocených. Nejspokojenější jsou při tomto srovnávání s jinými městy regionu lidé z Nového Jičína, 35 % dotázaných je přesvědčeno o lepší („podstatně“ nebo „spíše“) situaci u nich než v jiných městech kraje. V kategorii "podstatně lepší situace" jsou na čele Karlovy Vary (22 % všech hlasů, které se vyslovily pro tuto kategorii); je zřejmé, že respondenti se zde skutečně snažili poctivě porovnat situaci s realitou „zbytku“ západních Čech.

► ***Pokuste se porovnat dnešní úroveň kriminality v našem městě se stavem před zhruba třemi lety.***

Ve všech zkoumaných městech funguje systém prevence kriminality (resp. je postupně zaváděn) již minimálně pět let. Navíc v období posledních zhruba tří let registrovaná kriminalita klesá, zatímco objasněnost mírně stoupá. Zeptali jsme se proto občanů, zda tyto trendy pocítují i v životě svého města.

Tabulka 5: Porovnání bezpečnostní situace se stavem před třemi lety

	<i>absol. čet.</i>	<i>relat. čet. (%)</i>
výrazně zlepšila	60	1,0
zlepšila	1209	20,0
zůstala stejná	3323	54,9
zhoršila	1251	20,7
výrazně zhoršila	208	3,4
celkem	6051	100,0

Nadpoloviční většina respondentů soudí, že úroveň kriminality v jejich městě zůstala stejná jako v době před třemi lety. Odpovědí, že se bezpečnostní situace během posledních tří let zhoršila, je poněkud více než odpovědí, že se zlepšila. Ve třech již zmiňovaných "pozitivních" městech je častější tvrzení, že situace je lepší než dříve (Pardubice 37 % odpovědí). Za zhoršenou považují bezpečnostní situaci nejčastěji lidé žijící v Příbrami (třetina odpovědí), Liberci a Karlových Varech.

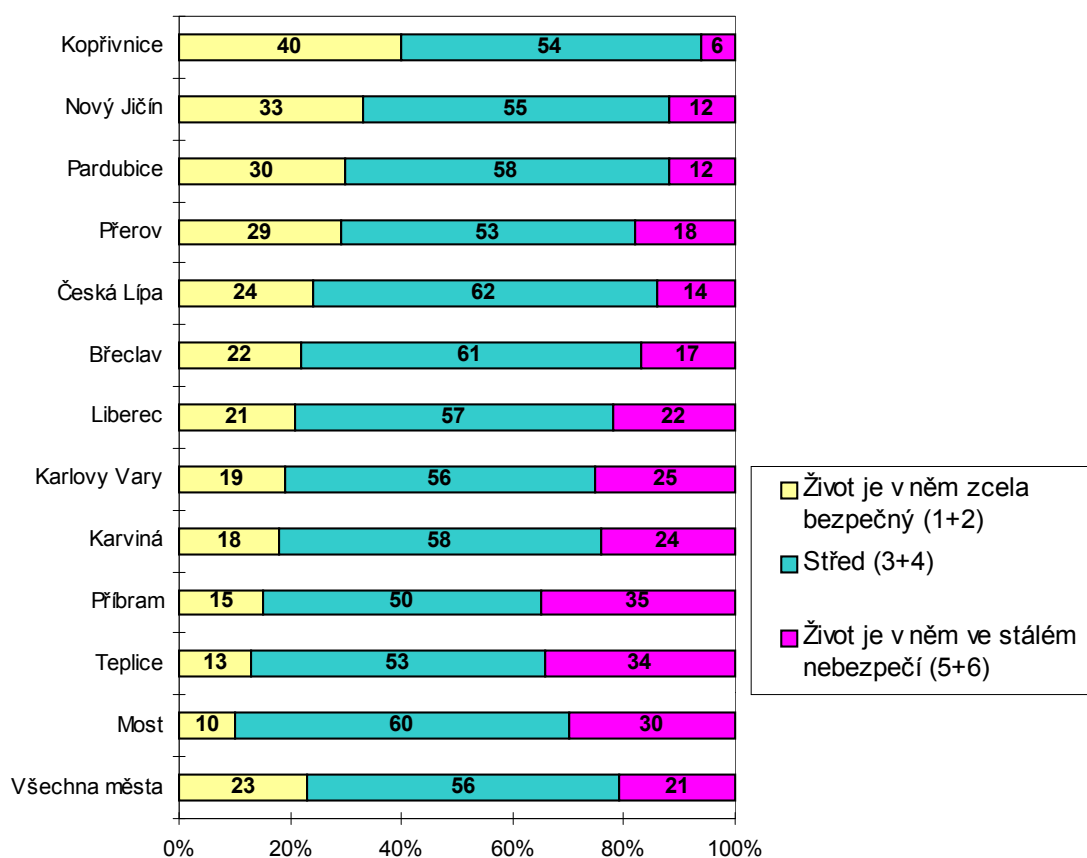
Respondenti z nejmladší věkové skupiny (15 - 29 let) častěji soudí, že situace je stejná, nejstarší naproti tomu, že se zhoršila (čtvrtina respondentů nad 60 let). Posledně jmenovaný názor zastávají z hlediska vzdělání nejčastěji respondenti vyučení, nejméně pak vysokoškoláci.

Výsledky jsou tedy poněkud rozporné. Na jedné straně je čtvrtina dotázaných pesimistická a hájí názor, že situace je horší než dříve. Nelze se ubránit dojmu, že velkou roli zde sehrávají masová média, která s neochabující energií referují o trestné činnosti, především o jejich nejzávažnějších formách. V lidech pak vzniká dojem, že země je, řečeno jazykem bulvárních žurnalistů, „zmítána zločinem stále více a více“ a tento postoj ventilují, aniž by k tomu měli

jakoukoli oporu ve svém denním životě. Na straně druhé však přes tento mediální tlak každý pátý dotázaný soudí, že situace se zlepšila, což je pozitivní východisko do dalšího období. Optimističtější jsou obecně mladší a vzdělanější respondenti našeho vzorku.

Graf I

Bezpečnost ve městě hodnocená na stupnici 1 až 6
 1= Život je v něm zcela bezpečný 6= Život je v něm ve stálém nebezpečí

Pokud zkombinujeme odpovědi na obě otázky (hodnocení bezpečnosti a míry kriminality), zjišťujeme, že obyvatelé Pardubic a Nového Jičína jsou výrazně častěji optimističtí při hodnocení jak bezpečnostní situace ve městě, tak vývoje kriminality. Naopak lidé z Příbrami jsou v obou ohledech pesimisty.

➤ *Uvažoval(a) jste někdy o odstěhování se z našeho města?*

Znakem nepřímo měřícím spokojenost ve městě (a tedy hodnocení jeho "obytných kvalit"

občany) je také četnost úvah o odstěhování se jinam. Je známo, že mobilita obyvatel je u nás oproti jiným zemím obecně dosti nízká, což má řadu příčin. Přesto lze předpokládat, že ve městě, které je z hlediska kriminální situace hodnoceno jako rizikové, najdeme řadu lidí, kteří o přesídlení jinam alespoň uvažují.

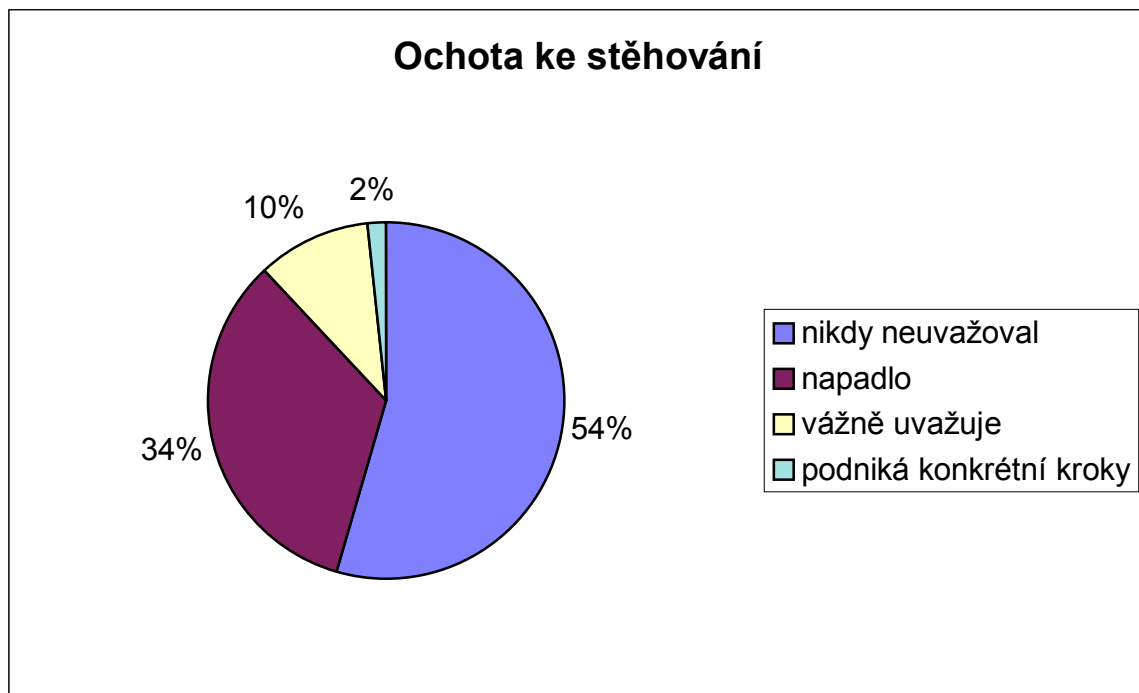
Ukázalo se, že více než polovina obyvatel ze všech dvanácti měst nikdy neuvažovala o tom, že by se z města, kde žijí, odstěhovala. Třetinu lidí to již údajně napadlo a zhruba desetina obyvatel o odstěhování z města vážně uvažuje nebo již podniká konkrétní kroky. Vzhledem k tomu, že ve vzorku měst se nachází řada měst s vysokými indexy trestné činnosti, to není nijak vysoký podíl. Nejvíce nespokojených je v Mostě (20 % obyvatel o odstěhování vážně uvažuje či již podniká konkrétní kroky) a Karvině (17 %). Nejpevněji zakotveni jsou občané Liberce (63 % nikdy o stěhování neuvažovalo).

Tabulka 6: Úvahy o odstěhování se z města

	<i>absol. čet.</i>	<i>relat. čet. (%)</i>
nikdy neuvažoval	3375	54,3
napadlo	2098	33,8
vážně uvažuje	627	10,1
podniká konkrétní kroky	109	1,8
celkem	6209	100,0

Z našeho pohledu je důležité, že mezi důvody úvah o odstěhování se hrají pocity ohrožení jen marginální roli. Lidé, kteří o odstěhování seriózně uvažují nebo již podnikají konkrétní kroky, měli možnost vyslovit až tři důvody odstěhování. Mezi 1306 uvedenými důvody se však pouze ve 47 případech objevují jako důvod odstěhování otázky bezpečnosti a pocitu ohrožení. Většinu těchto odpovědí dali respondenti z těch měst, kde nacházíme obecně nejnižší míru spokojenosti s kvalitou života. Nejčastěji uváděným motivem ke stěhování je špatná situace na trhu práce. Se snižujícím se věkem odhodlání odstěhovat se stoupá - v nejmladší věkové skupině přes 20 % dotázaných buď o stěhování vážně uvažuje, nebo již o něj usiluje. Ženy jsou stabilizovanější než muži (nebo jen stojí pevněji nohama na zemi) a častěji nikdy o stěhování neuvažovaly.

Graf II

➤ ***Můžete říci, co se podle vás v životě našeho města za posledních pět let zlepšilo?***

Dalším signálem o tom, jak občané vidí své město (mimo jiné bezpečnostní situaci v něm), jsou také odpovědi na otevřenou otázku, co se zlepšilo v životě města za posledních pět let. Jen velmi nízký podíl lidí spontánně uvedl, že se zlepšila právě bezpečnostní situace, snížila kriminalita či zkvalitnila práce policie (2 % z celkového počtu odpovědí). V žádném z měst není počet těchto odpovědí výrazně vyšší než v ostatních městech. Bylo by asi přehnané čekat, že občané zaznamenají tak pronikavou změnu bezpečnostní situace (tedy změnu k lepšímu), aby ji masově uváděli v dotazníkové akci. Startovní situace před několika lety by musela být opravdu tragická. Mnohem častěji lidé jmenují změny ve vzhledu města, zlepšení sítě obchodů a služeb, zlepšení dopravní situace. Mladí respondenti nejvíce oceňují zlepšení v oblasti kultury, sportu a volnočasových příležitostí. Průměrně 8 % dotázaných soudí, že se nezlepšilo nic.

Tabulka 7: Co se v životě města za posledních pět let zlepšilo

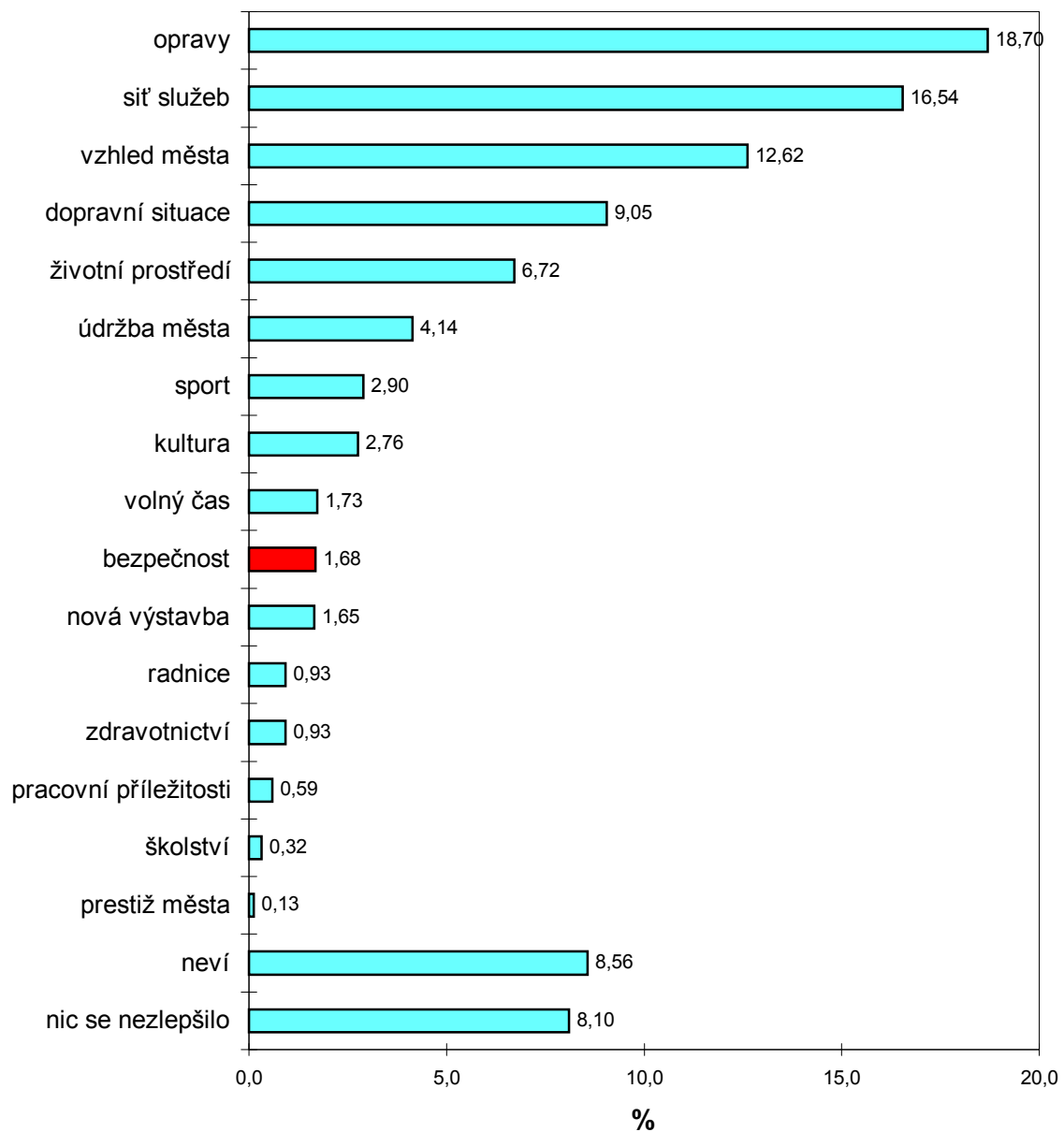
	<i>Absol. počet odpovědí</i>	<i>% ze všech odpovědí</i>

Opravy ve městě, rekonstrukce budov, ulic, chodníků, centra, památek	1920	19 %
Zlepšení sítě služeb, obchodní síť, supermarkety, restaurace atd.	1808	18 %
Zlepšení dopravní situace, výstavba nových silnic, chodníků, kruhových objezdů	1166	12 %
Zlepšení vzhledu města obecně, celková obnova města	1084	11 %
Zlepšení životního prostředí (více zeleně, lepší ovzduší)	823	8 %
Nic se nezlepšilo, stále stejné	572	6 %
Zlepšení údržby města, čistota, menší nepořádek	529	5 %
Lepší podmínky pro sport	400	4 %
Lepší podmínky pro kulturu	364	4 %
Podmínky trávení volného času, pro mladé	273	3 %
Nová výstavba, nové domy	185	2 %
Zlepšení bezpečnostní situace, méně kriminality, práce policie, kamery	183	2 %
Zdravotnictví, služby pro staré	142	1 %
Radnice, informovanost, práce úřadů, zastupitelů	142	1 %
Pracovní příležitosti, nezaměstnanost	76	1 %
Školství, VŠ, universita třetího věku	37	0 %
Prestiž města, MFF Karlovy Vary	23	0 %
Jiné	192	2 %
Celkem	9919	100 %

Změny ve vzhledu města častěji uvádějí obyvatelé Teplic (142 odpovědí) a Liberce (124). Lidé žijící v Teplicích a Přerově častěji než v jiných městech zdůrazňují opravy budov, památek, ulic apod. (253, resp. 211 odpovědí). Rozšíření sítě služeb a obchodů je nejčastěji jmenováno obyvateli Kopřivnice (219). V Příbrami a Břeclavi si lidé chválí zlepšení dopravní situace ve městě (134, resp. 127 odpovědí).

Graf III

Za posledních pět let se především zlepšilo:

Tabulka 8: Relativní hodnocení situace ve městě – orientační schéma na základě odchylek od průměru

Města v pořadí od nejlépe hodnoceného	Dobře se žije	Neuvažuje o odstěhování	Schopní policisté	Nekrade se	Život bezpečný	Bezpečnost se zlepšuje
Kopřivnice	+	0	+	++	++	+
Pardubice	+	0	+	+	+	++
Nový Jičín	+	0	+	++	++	+
Přerov	0	0	+	0	+	0
Břeclav	0	+	0	+	0	-
Liberec	+	+	-	-	0	-
Česká Lípa	0	+	-	0	0	+
Teplice	+	+	-	0	--	0
Karlovy Vary	0	0	0	-	-	0
Příbram	-	0	-	-	-	-
Karviná	--	--	-	0	-	-
Most	--	--	-	-	--	-

Tabulka STEM

Poznámka: 0 označuje pásmo průměru, + mírnou pozitivní odchylku, ++ výraznou pozitivní odchylku, - značí mírně negativní odchylku, -- výrazně negativní odchylku

2. Spolupráce občanů při řešení kriminální situace v lokalitě

Různé teorie prevence kriminality hovoří svorně o tom, že uspokojivého stavu nelze dosáhnout bez aktivní účasti těch, jichž se záležitost týká - tedy občanů dané lokality. Forem tohoto zapojení je celá řada, od osvojení si základních zásad bezpečného chování až po řešení situace, kdy je občan přímo konfrontován s kriminální činností. Právě toho se týkala následující dvojice otázek. Odpovědi na ně je však třeba posuzovat poněkud zdrženlivě, neboť jde o zcela hypotetickou situaci, jejíž řešení "v reálu" je závislé na množství zcela konkrétních okolností. U otázky jistým způsobem prověřující "srdnatost" respondenta je také nutno předpokládat vyšší míru autostylizace. Zvláště muži mohou mít pocit, že zodpovědnost za boj s kriminalitou spočívá větší vahou na jejich bedrech.

➤ ***Jak se zachováte, stanete-li se svědkem krádeže, která se vás bezprostředně netýká?***

Tabulka 9: Jak se zachová jako svědek krádeže

	<i>absol. čet.</i>	<i>relat. čet. (%)</i>
nebude si všímat	586	9,5
zavolá anonymně 158	1286	20,9
zavolá 158 a představí se	2571	41,8
upozorní křikem okolí	816	13,3
pokusí se zadržet pachatele	886	14,4
celkem	6145	100,0

Největší část z celku dotázaných by jako přímý svědek krádeže zavolala linku 158 a představila se (42 %). Pětina respondentů by sice tísňovou linku zavolala, ale nepředstavila by se, a zcela nevšimavou by zůstala desetina dotázaných (mírně častěji tuto odpověď volili obyvatelé České Lípy, Liberce a Karlových Varů).

Velký vliv má v této položce pohlaví respondenta, ženy by častěji volaly policejní linku, celá čtvrtina (!) mužů deklaruje snahu pokusit se o zadržení pachatele. Mladší dotázaní častěji tvrdí, že by se pokusili pachatele zadržet; starší naopak a spíše by se snažili křičet a vzbudit reakci okolí.

➤ ***Jak se zachováte při vyšetřování tohoto případu?***

Při vyšetřování krádeže, které byl respondent hypoteticky svědkem, by každý sedmý odmítl svědčit (14 %). Častěji by se tak zachovali obyvatelé Liberce, Karlových Varů a České Lípy, z hlediska věku nejstarší věková kategorie (18 %). 40 % dotázaných by bylo ochotno standardně svědčit, jen mírně nižší podíl respondentů (35 %) by však preferoval anonymní svědectví. Podíl anonymního svědectví než podíl svědectví pod vlastním jménem je vyšší pouze mezi obyvateli dvou měst. K anonymnímu svědectví se přiklání častěji ženy, sami nabídnout policii svědectví jsou připraveni častěji muži.

Tabulka 10: Jak se zachová při vyšetřování

	<i>absol. čet.</i>	<i>relat. čet. (%)</i>
není ochoten svědčit	892	14,4
ochoten anonymně	2168	35,0
ochoten svědčit	2449	39,5
sám nabídne svědectví	694	11,2
celkem	6203	100,0

- ***Byl(a) byste ochoten(a) platit navíc ze svého příjmu do městského rozpočtu měsíčně např. 1 % na zvýšení bezpečnosti před kriminalitou v ulicích našeho města?***

Dalším pokusem „otestovat“ míru odhodlání angažovat se v řešení problému kriminality je otázka na ochotu finančně přispět do městského rozpočtu na opatření vedoucí ke zvýšení bezpečnosti. Vzhledem k tomu, že příjmy domácností jsou velice rozdílné, a není proto možno stanovit pevnou částku, byla tato hypotetická "bezpečnostní daň" stanovena na 1 % měsíčního příjmu respondenta.

Tabulka 10: Ochota platit 1 % příjmu na zvýšení bezpečnosti

	<i>absol. čet.</i>	<i>relat. čet. (%)</i>
určitě ano	1089	17,5
spíše ano	1930	31,1
spíše ne	1648	26,5
určitě ne	1542	24,8
celkem	6209	100,0

Uvedené procento měsíčně z příjmu by byla ochotna platit do městského rozpočtu necelá polovina respondentů ze zkoumaných měst. Tento podíl výrazněji překračuje padesátiprocentní hranici jen v Teplicích. Více jsou nakloněny myšlence na příspěvek ženy (52 % pro), naopak méně, vzhledem ke svým nízkým příjmům, starší lidé. Ochota přispívat je

tedy podmíněná subjektivním hodnocením vlastní finanční a materiální situace, tento vliv však není univerzálně platný. Platí pak, že např. obyvatelé Mostu častěji označují své domácnosti za špatně finančně zajištěné a jsou také méně ochotni přispívat na bezpečnostní opatření, ovšem v případě Karviné, jejíž obyvatelé svou finanční situaci hodnotí podobným způsobem jako obyvatelé Mostu, již tato závislost neplatí.

Zajímavým zjištěním je, že nespokojenost s bezpečnostní situací ve městě nevede automaticky k větší ochotě přispívat do městského rozpočtu. Naopak: lidé, kteří považují bezpečnostní situaci ve městě za lepší v porovnání s ostatními městy kraje, jsou častěji připraveni finančně se podílet na preventivních opatřeních. Je to pravděpodobně spojeno s jistou mírou optimismu, resp. deziluze, kdy občan jako by říkal "nestojí to tu za nic a ještě abych platil navíc ze svého?"

3. Názory na opatření snižující kriminalitu mládeže

V rámci komplexních součinnostních programů prevence kriminality jsou používány nejrůznější strategie, metody a široká škála preventivních projektů různých typů. Některé se opakují ve všech městech, zapojených do komplexních součinnostních programů prevence kriminality (dále KSP), jiné vyrůstají v úzké závislosti na místních podmínkách. Z těch prvně jmenovaných jsme vybrali baterii, zahrnující všechny nejběžněji používané preventivní postupy. Jsou zde úmyslně zastoupena jak opatření charakteru situačního, tak typické projekty sociální prevence.

Otázka je prezentována jako opatření ke snížení kriminality mládeže, byť některé z metod nelze považovat za specificky zaměřené na nějakou věkovou či jinou skupinu. Obyvatelé zkoumaných měst měli posoudit vhodnost předložených opatření na škále "určitě ano" - "určitě ne". Celkově lze konstatovat, že mezi většinou posuzovaných položek nejsou výrazné rozdíly. Za nejúčinnější respondenti považují ty aktivity, které se snaží naplnit volný čas mládeže; odráží se zde obecně sdílené přesvědčení, že hnacím motorem asociality u mládeže je nuda a nestrukturovaný volný čas. Odpovědi zdůrazňují také důležitost posílení represivní složky (více policistů, lepší vybavení policie). Stejná opatření, jen v opačném pořadí, preferují i respondenti brněnského výzkumu.

Naopak jako málo vhodné se respondentům zdají osvětové akce a integrační programy zaměřené na Romy. Osvěty jakoby už bylo moc a i v médiích se ozývají hlasy (které občané samozřejmě vnímají), že špatně vedená osvětová kampaň je v lepším případě neúčinná, v horším slouží jen jako podrobná informace o patologiích. Intenzivní zdůrazňování práv menšin může rovněž působit u mnoha občanů (zvláště ze sociálně složitých regionů s vysokým podílem romského etnika) kontraproduktivně. V hodnocení vlivu integračních programů pro Romy na kriminalitu mládeže se obyvatelé zkoumaných měst liší nejvíce. Obyvatelé Kopřivnice, Karviné a Břeclavi jsou nejčastěji přesvědčeni, že integrační programy pro Romy mohou snížit kriminalitu mládeže. Lidé žijící v Novém Jičíně, České Lípě a Liberci nejčastěji prospěšnost tohoto typu programů zpochybňují.

Jinak nejsou rozdíly v hodnocení účinnosti jednotlivých opatření na snížení kriminality mládeže mezi obyvateli různých měst nijak zásadní. Hodnocení osvětových akcí a protidrogových zařízení se neliší vůbec a rozdíly u dalších položek jsou na hranici statistické významnosti. Jen ojediněle pozorujeme výraznější odlišnosti, například v Karviné více než jinde preferují vybavení a posílení policie (63 %, resp. 74 % „určitě ano“), organizace mládeže mají nejsilnější podporu v Kopřivnici (68 % „určitě ano“ – např. v České Lípě činí tento podíl jen 48 %).

Karlovy Vary, Pardubice a Česká Lípa jsou městy, jejichž obyvatelé častěji pochybují o účinnosti jednotlivých opatření, což je zřejmé zvláště u podpory organizací sdružujících mládež, využití obecně prospěšných prací za menší delikty a programů pro mládež ze sociálně slabých rodin. Hledat vysvětlení tohoto jevu by znamenalo pouštět se do čirých spekulací.

Celkově lze s určitostí říci, že občané se v zásadě ztotožňují s metodami a směry prevence kriminality, které jsou v rámci jednotlivých KSP aplikovány. I v případě těch "nejméně" podporovaných preventivních technik dosahuje jejich podpora ze strany občanů téměř 60 %.

K některým podrobnějším zjištěním u vybraných typů aktivit:

- zřizování poraden a linek důvěry

Tento směr sociální prevence vidí pozitivněji ženy; souvisí to nepochybně s tím, že ženy jsou častějšími recipienty těchto služeb. Nejmladší respondenti jsou častěji proti zřizování těchto poradenských institucí.

- lepší materiální vybavení pro činnost policie

Zásadně proti je více mužů (8 %) než žen, muži vidí policii obecně kritičtěji než ženy. Čím byli dotazovaní občané starší, tím více lepší vybavení policie podporovali; z hlediska vzdělání pak nejvíce příznivců nacházíme mezi lidmi vyučenými (polovina "určitě pro"). Ve třech městech, kde nejsilněji panuje atmosféra obav a nespokojenosti s bezpečnostní situací, byla "určitě pro" téměř polovina občanů.

- podpora organizací sdružujících mládež (Skaut, Pionýr, ochránci přírody, hasiči atd.)

Nejsilnější odezvu nachází podpora organizací pro mládež poněkud paradoxně u starších občanů (70 % respondentů nad 60 let "určitě pro"). Vzpomínky na doby masové obliby Sokola, Junáka a podobných sdružení vedou k dojmu, že právě takovéto zapojení mladých vedlo k jejich pozitivní socializaci. Lidé se základním vzděláním jsou nejskeptičtější, což je možná dáno tím, že sami podobnou zkušenost často postrádají.

- integrační programy pro Romy

Významný rozdíl nacházíme mezi pohlavími - zatímco 30 % žen je "určitě pro", 21 % mužů naopak "kategoricky proti".

- podpora protidrogových zařízení

Nejmladší respondenti jsou zároveň většími zastánci (47 % "určitě pro"). Je to pochopitelné, protože mladí lidé mají k drogové problematice nejblíže, vidí její rozsah a lépe než svoji rodiče a prarodiče si uvědomují nutnost nerepresivních řešení. Také vysokoškolsky vzdělaní respondenti jsou častěji příznivci těchto zařízení (49 % "určitě ano"), naproti tomu lidé vyučení jsou nejzdrženlivější.

- sledování veřejných prostranství kamerami

I této preventivní technice jsou ženy nakloněny více než jejich protějšky. Roli hraje i faktor věku, kdy se stoupajícím věkem roste i souhlas (68 % dotázaných nad 60let je "určitě pro").

Desetina lidí do 30 let říká kamerám "určitě ne" a dalších 16 % "spíše ne", celkově tedy více než každý čtvrtý mladý respondent není monitoringu veřejných prostranství příliš nakloněn. Zajímavým způsobem se sbližují stanoviska lidí se vzděláním základním a vysokoškolským - mezi rozhodnými příznivci kamer je "pouze" 55 %, resp. 52 % dotázaných z těchto kohort.

- více osvětových akcí (besedy, přednášky apod.)

Mladí jsou k osvětovým akcím (s nimiž mají pravděpodobně i osobní zkušenost) skeptičtější - polovina se domnívá, že "spíše" nebo "určitě" nepřispívají ke snížení kriminality.

- více policistů v ulicích, pěší hlídky policie

Stejně jako v otázce lepší vybavenosti policie jsou posílení počtu policistů na ulicích příznivěji nakloněny ženy a starší lidé (92 % občanů nad 60 let je "určitě pro"); 18 % dotázaných do 30 let si naopak od tohoto kroku pozitivní efekt neslibuje. Podobně soudí 15 % občanů se základním vzděláním. Čím negativněji vnímají obyvatelé bezpečnostní situaci ve svém městě, tím jsou více nakloněni posílení policejní přítomnosti v terénu - přes 70 % respondentů ze skupiny nejhůře hodnocených měst je bezvýhradně pro.

- více uplatňovat obecně prospěšné práce za menší delikty

Jsme si vědomi toho, že toto opatření nespadá mezi ta, která jsou plně pod pravomocí městských (a obecně územních) samospráv. Z různých anket se však zdá, že občané nejsou spokojeni s tím, jak je tento trest aplikován, a i výše uvedené výsledky to potvrzují. Právě u typických druhů delikvence mladistvých jako je vandalismus, výtržnictví nebo drobné krádeže je častější používání tohoto alternativního trestu žádoucí.

- lepší informovanost občanů o možnostech předcházení kriminalitě

Systematické informování občanů o technikách individuální prevence, ale i o tom, jak město v prevenci sociálně patologických jevů postupuje a jakou pomoc může svým obyvatelům nabídnout. To je oblast, ve které má většina našich měst ještě značné rezervy, přitom bez skutečného zapojení lidí do každodenní prevence trestné činnosti nelze dosáhnout trvalých úspěchů.

Souhrnně je možno konstatovat: vstřícnější jsou vůči všem typům preventivních programů ženy než muži a občané starší než mladší, zejména než nejmladší skupina do 30 let (výjimku zde představuje pouze podpora protidrogových zařízení). Z hlediska vzdělání mají opatření praktické, situační povahy (podpora policie, kamerové systémy, informování občanů) nejvíce

příznivců mezi lidmi s výučním listem. Ti se naopak kritičtěji staví k programům podporujícím Romy, sociálně slabé či drogově závislé. Tyto skupiny projektů mají své zastánce častěji mezi lidmi s vyšším vzděláním.

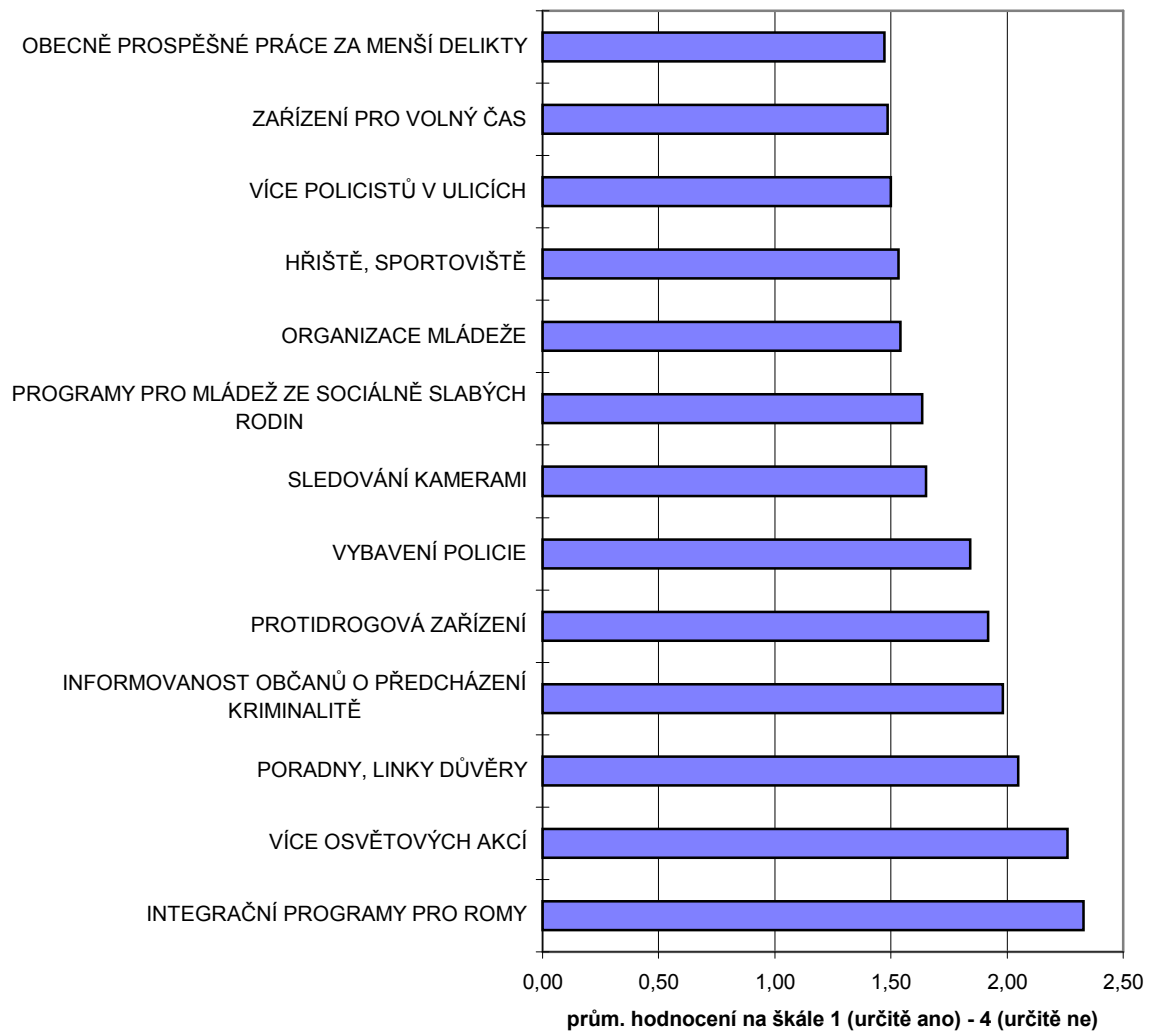
Tabulka 11: Pořadí preventivních aktivit podle jejich přínosu dle názoru občanů

<i>preventivní opatření</i>	<i>určitě ano (%)</i>	<i>spíše ano (%)</i>	<i>spíše ne (%)</i>	<i>určitě ne (%)</i>	<i>index</i>
obecně prospěšné práce	66,9	21,8	8,6	2,7	3,53
zařízení pro volný čas	62,2	28,7	7,3	1,8	3,51
více policistů v ulicích	65,2	23,0	8,6	3,2	3,50
hřiště, sportoviště	60,0	29,1	8,5	2,4	3,47
organizace mládeže	60,1	28,5	8,5	2,9	3,46
programy pro sociálně slabé	53,0	33,7	10,3	3,0	3,37
kamery	58,1	24,5	11,7	5,7	3,35
vybavení policie	46,5	29,5	17,3	6,7	3,16
protidrogová zařízení	42,7	31,5	17,1	8,7	3,08
informovanost občanů	38,2	33,9	19,5	8,4	3,02
poradny, linky důvěry	34,1	35,8	21,3	8,8	2,95
osvětové akce	28,5	30,1	28,0	13,4	2,74
programy pro Romy	27,8	28,6	26,4	17,2	2,67

Index byl vypočítán dle vzorce: $\frac{\sum 4N_1+3N_2+2N_3+N_4}{N_i}$ kde N_1 je počet respondentů volících odpověď „určitě ano“, N_2 je počet respondentů volících odpověď „spíše ano“, N_3 je počet respondentů volících odpověď „spíše ne“, N_4 je počet respondentů volících odpověď „určitě ne“, N_i je počet respondentů odpovídajících na konkrétní položku otázky

Graf IV

Hodnocení preventivních aktivit

4. Názory na potenciálně problémové instituce

Dotázaní občané se v dotazníku vyslovovali také k hypotetické výstavbě různých institucí veřejných služeb a provozoven, jejichž chod může obyvatelům z různých důvodů vadit nebo v nich vzbuzovat obavy⁵. Ochota připustit vybudování určité instituce poblíž bydliště ukazuje nepřímou míru tolerance dotázaného; navíc některá zařízení z předloženého seznamu bývají součástí různých preventivních projektů (romská střediska, K- centra apod.). Proto je důležité vědět, jaké postoje občané k podobným zařízením zaujímají.

Obecně se ukázalo⁶, že respondenti jsou nejvíce tolerantní k tomu, co v podstatě není nositelem žádné zásadní odlišnosti, rizika nebo předsudku: nejméně často by jim proto vadil domov důchodců, policejní stanice a kostel či modlitebna. Naopak nejvíce odporu vyvolává zřízení ubytovny pro imigranty nebo romského kulturního střediska. Poměrně značné výhrady mají lidé také k případnému zřízení kasina nebo rockového klubu v blízkosti jejich bydliště (mnohem silnější výhrady v těchto případech přitom mají ženy).

Z hlediska věku dotazovaných lze říci, že respondenti nejnížší věkové kategorie (15-29 let) jsou nejpozitivněji naladěni vzhledem k obecně prospěšným zařízením jako jsou kontaktní centrum pro ohrožené drogami (více než polovině z nich by nevadilo), ubytovna pro bezdomovce i uprchlíky, centrum pro zjišťování HIV, relativně nejméně jsou proti romskému kulturnímu středisku (i tak by sice vadilo 47 % z nich, jsou ale jedinou věkovou kategorií, kde je to méně než polovina). Ještě mnohem vstřícnější postoj mají mladí respondenti (vcelku pochopitelně) k zařízením "zábavným", jako je kasino, restaurace nebo rockový klub. U tohoto zařízení koneckonců panuje největší rozdíl mezi generacemi ze všech předestřených zařízení - otevření takového klubu by nevadilo více než 50 % nejmladších respondentů, ale jen desetině osob nad 60 let (třem čtvrtinám z nich by naopak vadil). Není snad ani třeba zdůrazňovat, že nejstarší občané masivně podporují domovy důchodců (96,5 %). Nejmladší jsou naopak méně pro zřízení policejní služebny v sousedství; proti je 8 % z nich, což zřejmě plyne z rezervovanějšího vztahu mladší generace ke státní moci.

Statisticky nejvýznamnější odlišnosti mezi lidmi z různých měst zjišťujeme v hodnocení ubytovny pro uprchlíky, romského kulturního střediska, výchovného ústavu pro mládež,

⁵ „Vadilo by vám, kdyby ve vzdálenosti 5 minut chůze od Vašeho domu mělo vzniknout:“

ústavu pro duševně nemocné, centra pro zjišťování AIDS a domova důchodců. V Mostě, Teplicích a Příbrami žijí častěji lidé s nižší mírou výhrad ke jmenovaným zařízením. Naopak obyvatelé České Lípy a Liberce proti uvedeným ústavům či střediskům protestují častěji než obyvatelé jiných měst. Například u výchovného ústavu je průměrné hodnocení v Mostě nižší než tři body (2,9), zatímco v České Lípě a Liberci dosahuje v průměru téměř ke čtyřem bodům (3,8, resp. 3,7). Zde je třeba zastavit se u možného vlivu jistých konkrétních událostí v regionu na výsledky výzkumu. K nejtragičtější události v našich výchovných ústavech (zabití vychovatelky chovancem) došlo zhruba rok před akcí ve VÚM Chrastava; fakt, že se toto zařízení nachází v blízkosti jak Liberce, tak České Lípy, zřejmě nezůstal bez dopadu na veřejné mínění v uvedených městech.

Ženy jsou ještě vstřícnější k umístění domova důchodců než muži (více než 90 % souhlasu); dále by raději než muži viděly ve svém bydlišti policejní stanici (82 %) a kostel (80 %). Muži se staví mírně pozitivněji ke kontaktnímu centru pro drogově ohrožené a ubytovně pro bezdomovce - zde ženy patrně pocítují zvýšené ohrožení ze strany potenciálně "nebezpečných" klientů těchto zařízení. Výrazný je rozdíl mezi pohlavími u hodnocení kasina (nevadilo by 27 % mužů vs. 16 % žen) a rockového klubu (32 % vs. 21 %) - vztah mužů k neřestem je, zdá se, mnohem bližší, než je tomu u žen. Ostatní zařízení jsou hodnocena zcela bez ovlivnění pohlavím respondenta.

Pokud se vzdělanostní úrovně respondentů týče, zaznamenáváme podobné vztahy jako u hodnocení jednotlivých preventivních aktivit. Zařízení sociálních služeb - K centrum, ubytovna pro bezdomovce, centrum pro zjišťování HIV, romské středisko, VÚM atd. nacházejí největší podporu mezi vysokoškoláky. Největší je tento rozdíl, plynoucí patrně z jasnějšího uvědomování si "rizik" u hodnocení ústavu pro duševně nemocné; zatímco průměrně by nevdil polovině respondentů, u osob s vysokoškolským vzděláním je to 62 %. Podobný rozdíl je i v názorech na uprchlický tábor - nevdil by čtvrtině vysokoškoláků oproti např. pouze 11 % vyučených. Ti se staví zdrženlivěji také k romskému středisku a zařízení pro uprchlíky. Lidé se vzděláním základním by častěji poblíž domova uvítali kasino (28 % z nich), rockový klub (39 %) nebo jídelnu nadnárodního řetězce (60 %). Vstřícnější než lidé s maturitou či výučním listem jsou také k ubytovně pro uprchlíky.

Takže s trochou nadsázky - velká část mladých mužů se základním vzděláním by bez váhání

⁶ Velmi srovnatelné výstupy poskytl i výzkum provedený v Brně; pouze v otázce kontaktního střediska pro narkomany jsou občané moravské metropole liberálnější – nevdilo by 41,8 % respondentů, vadilo jen 19,6 %

vyměnila policejní stanici nebo kostel za rockový klub či kasino.

Tabulka 12: Zařízení sociální sféry hypoteticky zřizovaná v bydlišti respondenta (pořadí podle tolerance, tj. varianty „nevadilo“)

zamýšlené zařízení	nevadilo (%)	střed (%)	vadilo (%)	index
domov důchodců	87,5	8,9	2,6	2,86
policejní stanice	80,8	14,7	4,6	2,76
kostel	77,5	15,8	6,7	2,71
centrum pro zjišťování AIDS	57,6	27,1	15,3	2,42
jídlna Mc Donalds	55,2	25,0	19,8	2,35
ústav pro duševně nemocné	49,9	31,3	18,8	2,31
K centrum	40,2	32,8	27,0	2,13
výchovný ústav pro mládež	38,2	36,2	25,6	2,13
ubytovna pro bezdomovce	22,1	37,5	40,3	1,82
rockový klub	26,6	26,1	47,3	1,79
kasino	21,4	29,3	49,3	1,72
romské kulturní středisko	19,6	27,3	53,1	1,66
ubytovna pro uprchlíky	15,2	30,0	54,8	1,60

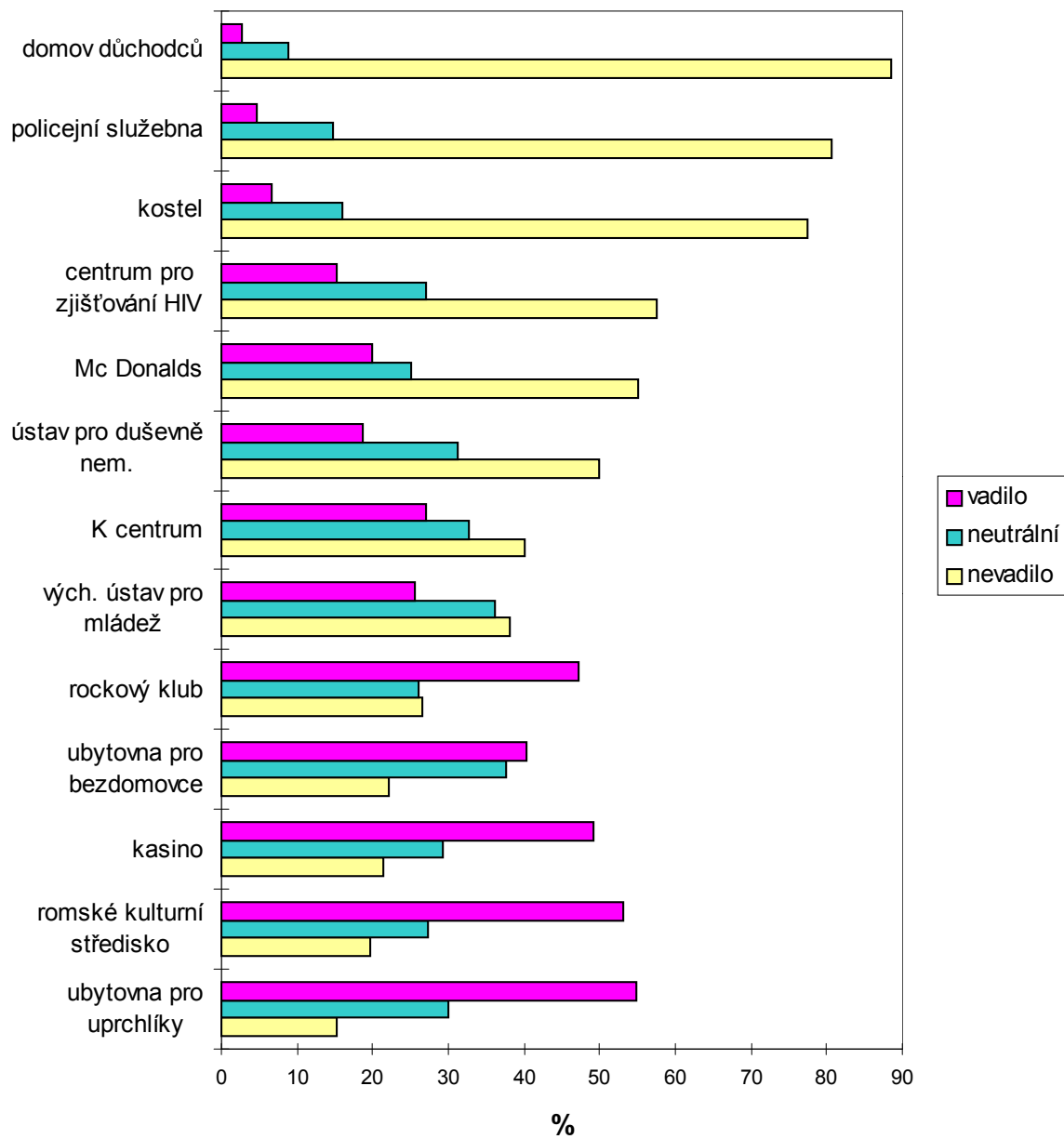
Pozn.: Index je zkonstruován jako vážená hodnota, kde „nevadilo“ má hodnotu 3, „střed“ hodnotu 2 a „vadilo“ hodnotu 1

Velmi ostražitý postoj k imigrantům, projevující se v odmítání ubytovny pro uprchlíky, potvrzují i odpovědi na otázku, zda jsou pro nás imigranti přínosem nebo cizorodým prvkem. Téměř polovina dotázaných se totiž přiklání k variantě, že imigranti jsou v naší zemi cizorodým prvkem. Nejen tedy, že občané nechtějí, především ze strachu ze zvýšení kriminality a dalších nepříjemných dějů, mít v blízkosti bydliště ubytovnu pro uprchlíky (což se potvrdilo i několika podpisovými akcemi proti těmto zařízením). Česká společnost, navyklá na vysokou homogenitu, má tendenci považovat příchod migrantů za škodlivý jev sám o sobě. Čeká nás patrně sžívání se s procesem, který je pro občany západní, severní i jižní Evropy již desetiletí zcela běžný.

z nich.

Graf V

Vadilo by vám, kdyby ve vašem bydlíšti vzniklo:

V závěru pro všechna města společné části dotazníku jsme respondentům položili následující obecnou otázku:

Množství občanských svobod bývá často na úkor bezpečí občanů a naopak. Čemu dáváte přednost Vy?

Důvodem položení této otázky byla snaha zachytit vnitřní postoj občanů k základnímu východisku regulace sociálně nežádoucího chování, jímž je omezování osobních svobod ze strany státu.

Tabulka 13: Pořádek vs. svobody

	<i>absol. čet.</i>	<i>relat. čet. (%)</i>
důležitější řád a pořádek	3408	55,8
důležitější osobní svoboda	2700	44,2

Lze konstatovat, že zhruba je zkoumaná populace rozdělena na podobně velké skupiny, přičemž ta o něco větší si považuje více pořádku než vysoké míry osobních svobod. Dalším přetříděním bylo zjištěno, že poněkud více preferují pořádek ženy (57,5 %), lidé vyučení (59 %) a hodnota řádu stoupá i s věkem. Osobní svobody si nejvíce považují v Příbrami (49,2 %) a Břeclavi (48,8 %), po pořádku nejvíce volají občané České Lípy (61,5 %) a také v Brně, kde byla položena shodná otázka (63,4 %). Zdá se, že názory na míru osobních svobod se nijak nevážou s hodnocením kriminální situace v obci.

KAPITOLA II.

POROVNÁNÍ VYBRANÝCH POLOŽEK S DATY ZE STARTOVNÍCH VÝZKUMŮ PŘED ROZJEZDEM KSP PREVENCE KRIMINALITY (1996) - speciální část

Při zařazování do dotačního systému RVPPK byla jednotlivá města zavázána provést sociologický průzkum obav svých občanů z kriminality ve městě. Tato zjištění měla pomoci vhodným způsobem zacílit preventivní programy na určité problematiky, lokality, skupiny občanů apod. Měštům byly na výzkum přiděleny finanční prostředky a vzor dotazníku; samotné provedení akce, tedy především zajištění výzkumné agentury, bylo ponecháno na úvaze vedení města. Tímto postupem však došlo k tomu, že provádějící firmy vzorový dotazník nejenom doplňovaly podle přání zadavatele (což by jistě nevadilo), ale i modifikovaly zadání jednotlivých otázek. Výsledkem byla faktická nesrovnatelnost výstupů přinesených jednotlivými agenturami. Nyní, při opakované akci, se tento nedostatek projevil velmi markantně. Výsledky z jednotlivých měst nejsou vzájemně srovnatelné, tedy není možno komparovat posuny v jednotlivých položkách (např. strach z kriminality, míra viktimizace atd.) mezi městy. V každém městě proto bylo z dotazníku, který byl použit ke vstupní sondě, vybráno několik otázek, které pak byly položeny při opakované akci⁷. Díky tomu bylo možno provést alespoň komparaci časovou po pěti letech fungování preventivních programů.

Oproti zjištěním z roku 1996 se situace v oblasti obav občanů z kriminality v roce 2002 **zřetelně zlepšila**. Ukazuje se, že v polovině devadesátých let panovala vysoká hladina obav především z násilných trestných činů, tedy vraždy, loupeže, ublížení na zdraví a znásilnění. Tyto pocity na počátku nového milénia oslabily, zaznamenáváme menší obavy respondentů o vlastní bezpečnost a bezpečnost svých rodin. Existují samozřejmě i výjimky – např. v Liberci panovala v polovině devadesátých let v otázce strachu ze zločinu tak optimistická atmosféra, že nyní zaznamenáváme zhoršení u všech zkoumaných typů kriminality; v Karviné se lidé silněji obávají vraždy.

⁷ Dlužno podotknout, že tento postup komplikoval práci provádějící agentuře, protože v každém městě byl distribuován částečně obměněný dotazník.

Stouply naopak obavy z postižení kapesní krádeží, tento druh trestné činnosti se ve městech zřejmě stále nedaří omezovat. V některých případech se poněkud zvýšily obavy z výtržnictví a pomluv. Na mírně nižší nebo stejné úrovni jako před pěti až šesti lety je ve většině zkoumaných měst strach z vykradení bytu a odcizení automobilu; orientačně lze říci, že těchto druhů kriminality se obává cca 50 – 60 % respondentů a spolu s pouličními krádežemi jsou to „nejobávanější“ delikty.

Respondenti v roce 2002 vesměs vykazují oproti roku 1996/97 poněkud méně případů, kdy se stali oni sami či příslušníci jejich rodin obětí trestného činu. Nejčastěji se stali obětí pouličních kapesních krádeží, vykrádání aut a krádeží kol. Přesnější porovnání měst bohužel nelze provést pro nejednotné zadání zjišťovacích otázek v jednotlivých městech (různě dlouhé časové období, ke kterému se dotyčný vyjadřuje, zahrnutí pouze fakticky spáchaných činů nebo i pokusů o ně atd.). Velmi rámcově je možno říci, že obětí trestné činnosti se ročně stane asi 15 – 20 procent domácností ve zkoumaných městech.

O něco více obětí trestného činu provedlo (oproti dřívějšímu) oznámení o této skutečnosti orgánům policie - nejčastěji jsou ohlášena vloupání do bytu a krádež automobilu (obojí přes 90 %) nebo krádež jízdního kola; kapesní krádeže jsou nahlášeny asi jen ze dvou pětín. Lze snad opatrně tvrdit, že lepší hodnocení činnosti policie se odráží i v častějším ohlašování trestného činu.

Nyní tedy stručně k výsledkům „speciální části“ výzkumů v jednotlivých městech:

Břeclav

- „Do jaké míry se cítíte Vy osobně nebo členové Vaší domácnosti v Břeclavi ohrožen(a) následujícími trestnými činy?“ Nejvíce se občané cítí být ohroženi bytovými krádežemi, kapesními krádežemi a výtržnictvím; nejméně vraždou, vydíráním a aktivitami organizovaného zločinu.
- Obětí trestného činu (nebo pokusu o něj) se stalo v posledním roce 17,4 % respondentů nebo členů jejich domácností. Nejčastěji šlo o krádež na ulici (kapesní krádež) – obětí se stalo 18,5 % dotázaných a 17,4 % jejich rodinných příslušníků. Zdá se tedy, že občané vskutku vědí, z jakého druhu kriminality je na místě mít obavy.
- Ohlášeny policii byly zhruba 2/3 trestných činů (nebo pokusů), nejčastěji krádež (vykradení) auta – 77 % a vykradení bytu (rekreačního objektu apod.) – 72 %. Kapesní krádež nahlásilo něco přes 60 % obětí tohoto činu.
- Asi 28 % dotázaných učinilo v posledních dvou letech nějaká vylepšení v ochraně svého majetku, 36 % nepodniklo nic nového; v oblasti osobní bezpečnosti uskutečnilo nějaká nová opatření jen 14 % respondentů (zbytek uskutečňuje jen běžná opatření).

Karlovy Vary

- U otázky „Do jaké míry se cítíte v Karlových Varech ohrožen(a) Vy osobně nebo členové Vaší domácnosti následujícími kriminálními činy?“ zjišťujeme oproti roku 1997 pozitivní posun u obav z kapesní krádeže a vraždy, negativní posun pak u organizovaného zločinu a krádeží aut. Obecně však lze konstatovat, že pocit ohrožení v roce 2002 je v zásadě obdobný jako v roce 1997.
- Respondenti v roce 2002 vykazují oproti roku 1997 poněkud méně případů, kdy se stali oni sami či příslušníci jejich rodin obětí trestného činu (rozdíl 1,3 procentního bodu) a o něco více obětí trestného činu provedlo oznámení o této skutečnosti

orgánům policie (rozdíl 2,7 procentního bodu). Tímto způsobem postupují - podle současného zjišťování - více jak tři čtvrtiny poškozených.

Česká Lípa

Myslíte si, že má dnes obyvatel České Lípy obavy z následujících trestných činů?

1 Určitě ano 2 Spíše ano 3 Spíše ne 4 Určitě ne 9 Nevím

	rok	1	2	3	4	9
Že mu zloději vykradou byt	1996	51,0	33,0	14,0	2,0	0
	2002	42,4	40,2	12,9	2,8	1,6
Že mu někdo ukradne auto	1996	54,0	33,0	5,0	2,0	6,0
	2002	49,6	34,9	8,0	4,4	3,2
Že ho někdo přepadne na ulici (s ublíž. na zdraví, znásilněním apod.)	1996	34,0	38,0	22,0	2,0	4,0
	2002	24,5	37,3	30,9	5,2	2,2
Že ho okrade kapesní zloděj (bez dalšího násilí)	1996	34,0	31,0	30,0	2,0	3,0
	2002	37,8	36,1	19,3	5,2	1,6
Že ho někdo zabije	1996	15,0	18,0	44,0	16,0	7,0
	2002	7,0	11,0	39,6	36,5	6,0
Že ztratí zaměstnání	1996	42,0	31,0	13,0	4,0	10,0
	2002	45,6	24,7	11,2	7,2	11,4

- Snížily se obavy z vykradení bytu – v r. 1996 se toho výrazně obávala více než polovina respondentů, dnes 42 %. Stejný trend nastal u obav z přepadení na ulici, poněkud nižší obavy jsou také z krádeže automobilu. Značný pokles zaznamenáváme u strachu ze zabití – „určitě“ nebo „spíše“ se ho obávalo 33 % občanů v roce 1996 oproti 18 % vloni.

- Stouply naopak obavy z postižení kapesní krádeží (zhruba o 9 %), tento druh trestné činnosti se ve městě zřejmě stále nedaří omezovat.
- Obavy ze ztráty zaměstnání mírně stouply; mírně proto, že již v roce 1996 byly na značně vysoké úrovni (přes 40 %)
- Postiženo kapesní krádeží je opravdu stále stejné množství občanů – okradení v posledních dvou letech signalizovalo 21 % respondentů v r. 1996 a 20 % v r.2002.
- Násilnému trestnému činu (včetně loupeže a znásilnění či pokusu o něj) bylo vystaveno 14 % respondentů během dvou let před rokem 1996, při aktuálním šetření tento počet klesl na 9 %.
- Vloupání do bytu, sklepa nebo chaty postihlo v období před rokem 1996 27 % dotázaných, po roce 2000 tento podíl klesl na 21 %. Je to potěšující trend, nicméně u takto masivního zásahu do intimní sféry občana jde stále o dosti vysoké číslo.
- Auto, motocykl či jízdní kolo (tedy dopravní prostředky) byly odcizeny či vykradeny 26 % respondentů – při výzkumu z roku 1996 to bylo 32 %.
- Na otázku, které oblasti bezpečnosti a druhu trestné činnosti by měla policie v České Lípě věnovat nejvíce pozornosti, odpovídali respondenti podobně jako při první výzkumné akci. V roce 1996 se na první místo dostala výroba a prodej drog a na druhé pouliční kriminalita, v roce 2002 se pouze toto pořadí obrátilo; občané možná již více „přivykli“ existenci drogové scény. Jako třetí nejvýraznější problém pocítují občané problematiku vloupání do automobilů a bytů, desetina respondentů zmiňuje korupci a podvodné finanční machinace.

Karviná

- Při vyhodnocování otázky „Máte Vy osobně větší obavy o svou bezpečnost a bezpečnost Vaší rodiny než před třemi až čtyřmi lety?“ došlo k určitému pozitivnímu posunu v názorech respondentů. Oproti roku 1997 se respondenti v roce 2002 uchýlovali k odpovědím, které méně směřovaly k extrémním strachovým reakcím. Více jak dvě třetiny respondentů (67,6 %) nyní soudí, že se obavy z kriminality v předchozích letech nezvyšovaly a že zůstaly zhruba stejné jako v minulých letech.
- Občané Karviné dále soudí, že v oblasti majetkové trestné činnosti se situace zlepšuje u krádeží aut a kol a zhoršuje se u kapesních krádeží. Největší obavy ovšem mají dotázaní občané z bytových krádeží, jejichž nebezpečí není v současnosti nižší, než tomu bylo v roce prvního sociologického šetření. U násilných trestných činů došlo u respondentů z Karviné k nárůstu obav z vraždy, naopak snížení obav lze zaznamenat u obav z loupeže a ublížení na zdraví. Obecně se respondenti domnívají, že je v Karviné pravděpodobnější, že se stanou obětí trestného činu majetkové povahy než činu násilného.
- U přestupků si respondenti nejvíce všímají relativního nárůstu arogance řidičů, naopak se domnívají, že rapidně ubylo různých projevů vandalismu (ničení dopravního značení, jízdnicích řádů, městské zeleně).
- Potěšující je, že se poněkud snížilo množství respondentů, kteří odpověděli kladně na dotaz „Stal(a) jste se Vy nebo členové Vaší domácnosti v posledních třech až čtyřech letech obětí nějakého trestného činu (nebo pokusu o něj) na území našeho města?“ To, že se taková událost v posledních letech respondentovi či členům jeho rodiny stala, konstatovalo 34,4 % dotázaných. K největšímu poklesu došlo u trestného činu ublížení na zdraví, naopak nárůst byl zaznamenán u krádeží kol.

Liberec

Myslíte si, že má dnes obyvatel Liberce obavy z následujících trestných činů?

1 Určitě ano 2 Spíše ano 3 Spíše ne 4 Určitě ne 9 Nevím

	rok	1	2	3	4	9
Že mu zloději vykradou byt	1996	35,0	46,0	16,0	1,0	2,0
	2002	48,7	34,8	10,4	5,1	1,0
Že mu někdo ukradne auto	1996	51,0	39,0	6,0	0,0	4,0
	2002	57,2	26,9	7,1	6,1	2,8
Že ho někdo přepadne na ulici (s ublíž. na zdraví, znásilněním apod.)	1996	21,0	38,0	36,0	3,0	2,0
	2002	25,3	33,4	31,6	8,6	1,0
Že ho okrade kapesní zloděj (bez dalšího násilí)	1996	40,0	40,0	17,0	3,0	0,0
	2002	47,2	33,4	13,0	5,9	0,6
Že ho někdo zabije	1996	6,0	16,0	51,0	23,0	4,0
	2002	8,1	10,4	46,2	32,0	3,3
Že ztratí zaměstnání	1996	17,0	38,0	30,0	4,0	11,0
	2002	37,3	34,2	10,4	7,1	11,0

- V Liberci stouply obavy z trestné činnosti (v krajní poloze „určitě ano“) u všech zkoumaných druhů trestné činnosti. Je to dáno především tím, že v prvním šetření byly obavy u některých typů rizik na poměrně nízké úrovni (např. v porovnání s Českou Lípou) – kupříkladu vážnější obavy z vykradení bytu měla v r. 1996 jen třetina dotázaných, tento podíl vzrostl během následujících šesti let na 49 %.
- Nejmarkantněji však vzrostly obavy ze ztráty zaměstnání – ve variantě „určitě ano“ o dvacet procentních bodů.

- Obětí kapesní krádeže se ve dvouletém období předcházejícím šetření stalo o pět procent více občanů – 27 % oproti 22 % v r.1996.
- Zasažení násilnou trestnou činností zůstalo na stejné úrovni (1996 - 8 %, 2002 – 9 %); stejně tak případy odcizení či vykradení dopravního prostředku (35 % při obou šetřeních).
- Ubylo postižených vloupáním (přitom obavy vzrostly!) z 31 % postižených na 26 % (u rodinných příslušníků rovněž – z 39 % na 31 %).
- Z dotázaných, kteří se stali obětí trestného činu, jej nahlásilo 76 %. Podle výzkumu z roku 1996 nahlásilo nejzávažnější trestný čin za dvouleté období **70 %** respondentů, jde tedy o posun žádoucím směrem.
- Na otázku, kteří oblasti bezpečnosti a druhu trestné činnosti by měla policie v Liberci věnovat nejvíce pozornosti, odpovídali respondenti (stejně jako v České Lípě) podobně jako při prvním výzkumu. První místo obsadila výroba a prodej drog se zhruba čtvrtinou hlasů, druhé pak pouliční kriminalita. Na třetí pozici se objevuje korupce a finanční podvody, vloni doplněna problematikou vloupání do aut a nemovitostí (shodně 17 % preferencí).

Kopřivnice

- Oproti zjištěním z roku 1996 se situace v oblasti obav občanů z kriminality v roce 2002 výrazně zlepšila. Největší obavy mají respondenti z výtržnictví („obtěžování ze strany part výrostků“), z kapesních krádeží a pomluv, naopak se respondenti jen velmi málo obávají toho, že by mohli být zavražděni, že by se mohli stát obětí organizovaného zločinu, že by mohli být vydírání či sexuálně napadeni či obtěžováni.

Z hlediska změn oproti prvnímu výzkumu došlo k největšímu kladnému posunu u obav z vraždy, ublížení na zdraví a loupeže.

- Kladnou odpověď na otázku „Stal(a) jste se Vy nebo některý z členů Vaší domácnosti v posledním roce obětí nějakého trestného činu nebo pokusu o trestný čin na území města?“ dalo v roce 2002 22,3 % respondentů, což je o 1,5 % dotázaných méně než v roce 1996. Nejčastěji se respondenti či jejich rodinní příslušníci stali obětí vykrádání aut, krádeží kol a pouličních kapesních krádeží.

Pardubice

Do jaké míry se cítíte v Pardubicích ohrožen(a) Vy osobně nebo členové Vaší domácnosti následujícími kriminálními činy?

- 1 Vůbec se necítíme ohroženi 2 Cítíme se mírně ohroženi
3 Cítíme se značně ohroženi 4 Cítíme se velmi ohroženi

	rok	1	2	3	4
Kapesní krádeže	1996	14,4	47,1	23,2	15,3
	2002	18,2	40,5	21,4	19,8
Krádeže aut	1996	19,5	30,4	31,9	18,3
	2002	23,9	30,2	27,3	18,6
Krádeže kol	1996	5,2	13,0	32,3	49,5
	2002	16,0	20,3	25,2	38,5
Bytové krádeže	1996	5,2	36,8	36,2	21,7
	2002	12,2	37,8	32,9	17,1
Loupež	1996	16,4	45,0	26,5	12,1
	2002	21,9	46,5	24,1	7,4
Výtržnictví	1996	14,9	39,9	29,0	16,1
	2002	19,7	39,0	30,1	11,2
Organizovaný zločin	1996	38,1	34,6	14,6	12,6
	2002	44,4	33,1	16,6	5,9
Pomluva	1996	45,2	33,8	10,8	10,2
	2002	36,9	32,5	19,3	11,2
Vydírání	1996	56,7	28,6	8,9	5,8
	2002	48,7	35,8	11,9	3,6

Rvačka	1996	38,3	42,8	12,1	6,9
	2002	37,6	36,1	19,5	6,8
Znásilnění	1996	25,3	38,2	22,7	13,8
	2002	50,2	27,6	15,1	7,1
Vražda	1996	34,2	36,4	15,8	13,5
	2002	52,8	34,1	9,0	4,0
Ublížení na zdraví	1996	11,9	41,8	29,6	16,7
	2002	22,9	46,8	24,9	5,4
Výroba,distribuce drog	1996	35,5	25,4	17,7	21,4
	2002	47,0	26,9	16,3	9,8

- Podobně jako v jiných městech i v Pardubicích stále neklesá pocit ohrožení kapesními krádežemi, naopak – jestliže se v r. 1996 cítilo takto ohroženo necelých 40 % respondentů, při loňském výzkumu byla tato hranice již překročena.
- Je však povzbuzující, že až na jedinou výjimku (pomluva) pocit ohrožení kriminalitou mezi obyvateli stagnuje nebo klesá. Především je třeba zmínit pokles u všech typů násilné kriminality – znásilnění se při prvním výzkumu obávalo („značně“ nebo „velmi“) 36,5 % respondentů, nyní je to 22,2 %; vraždy 29,3 % (nyní 13 %) a ublížení na zdraví 46,3 % (nyní 30,3 %). Jistý pokles zaznamenáváme i u loupeže a bytových krádeží.
- Specifickou pardubickou problematikou jsou tradičně krádeže kol – v roce 1996 se touto formou krádeže cítilo ohroženo 81,8 % dotázaných občanů, v roce 2002 jejich podíl klesl na 63,7 %. Tento markantní pokles (o téměř 20 %) lze přičíst především preventivním aktivitám v této oblasti.
- Obětí libovolného trestného činu (nebo pokusu o něj) se v období dvou let před výzkumem stalo podle výzkumu z r. 1996 42 % občanů (nebo členů jejich domácnosti). Výzkum z podzimu 2002 hovoří o 25 % postižených, což by signalizovalo nezanedbatelný pokles hladiny kriminality ve městě.
- K největšímu poklesu došlo právě u již zmiňovaných krádeží jízdních kol (35 % obětí v roce 1996 oproti 12 % vloni).

- Ohlášeno policii bylo podle údajů z roku 1996 přibližně 71 % trestných činů; v roce 2002 byla tato problematika zkoumána pro každý druh trestného činu zvlášť, neboť je zřejmé, že četnost ohlášení úzce souvisí se závažností kriminálního aktu. Nejčastěji jsou ohlášena vloupání do bytu a krádež automobilu (obojí přes 90 %) nebo krádež jízdního kola; kapesní krádeže jsou nahlášený asi jen ze dvou pětín.

Přerov

- Současné sociologické šetření zaznamenalo oproti vstupnímu výzkumu v roce 1997 relativně menší obavy respondentů o vlastní bezpečnost a bezpečnost svých rodin. Distribuce odpovědí se v roce 2002 především soustředovala do kategorie „je to stejné“, nicméně při porovnání s předchozím šetřením je tato kategorie posílena z 26,7 % na 62,5 % (tj. více jak o třetinu respondentů). Výrazně také ubylo respondentů, kteří manifestují, že jejich obava o vlastní bezpečnost je určitě větší než před třemi až čtyřmi lety (tuto pozici zastává necelých 6 % dotázaných).
- Pozitivní vývoj co se obav týče nastal v oblasti majetkové trestné činnosti u bytových krádeží a krádeží aut, naopak negativní trend je stejně jako v jiných městech u kapesních krádeží. Absolutně nejčastěji si v této oblasti kriminality stěžují na krádeže kol. Při hodnocení strachu z násilných trestných činů konstatují respondenti zlepšení situace u loupeží a úmyslného ublížení na zdraví – tento trestný čin nicméně stále respondenty v této oblasti nejvíc trápí.
- U přestupků vadí respondentům nejvíce negativní trend v znečišťování ulic a ničení veřejné zeleně, naopak se domnívají, že se výrazně zlepšuje situace u přestupků, které jsou spojeny s nadměrným požíváním alkoholu.

Příbram

V současné době lidé v České republice často hovoří o tom, že se bojí určitých druhů zločinnosti. Do jaké míry se cítíte Vy osobně nebo členové Vaší domácnosti v Příbrami ohrožen(a) následujícími trestnými činy?

cítíme se velmi ohroženi	1	2	3	4	5	vůbec se necítíme ohroženi
-----------------------------	---	---	---	---	---	-------------------------------

	rok	1	2	3	4	5
Kapesní krádeže	1996	11,6	14,2	28,1	20,2	25,9
	2002	18,0	20,0	22,3	21,3	18,4
Krádeže aut	1996	32,1	21,0	22,4	9,9	14,6
	2002	26,2	27,7	22,0	9,1	15,0
Bytové krádeže	1996	43,5	25,8	19,6	5,3	5,8
	2002	32,9	26,2	20,9	11,2	8,7
Ublížení na zdraví	1996	29,1	20,5	25,1	14,7	10,6
	2002	17,3	20,9	28,3	18,5	15,0
Vražda	1996	22,7	11,4	17,8	22,5	25,6
	2002	7,7	6,5	13,8	27,6	44,3
Výtržnictví	1996	17,8	20,1	27,9	18,4	15,8
	2002	17,5	23,4	21,5	15,0	22,6
Vydírání	1996	8,2	10,3	16,1	17,2	48,2
	2002	8,1	10,8	17,3	24,4	39,3
Pomluva	1996	14,8	9,5	17,0	19,9	38,8
	2002	20,1	13,6	18,9	16,3	31,1
Znásilnění	1996	21,2	16,2	30,1	13,8	18,7
	2002	6,0	9,5	17,5	17,9	49,2
Loupež	1996	20,0	22,6	32,2	12,9	12,3
	2002	14,9	20,8	26,1	20,8	17,3
Organizovaný zločin	1996	16,6	12,6	20,5	18,3	32,0
	2002	13,5	12,7	18,6	20,0	35,2
Rvačka	1996	13,9	18,9	28,6	18,4	20,2
	2002	15,7	17,9	22,6	16,5	27,3

- Pokud jde o pocit ohrožení kriminální činností, je možno v Příbrami pozorovat velmi podobný trend jako v Pardubicích. Lidé se ve větší míře než před šesti lety cítí

ohrožení kapesními krádežemi (38 % respondentů zvolilo v r. 2002 bod 1 nebo 2 na škále - v původním výzkumu to bylo jen 26 %) a pomluvou.

- Krádež automobilu budí stabilně obavy více než poloviny dotázaných; strach z vykradení bytu pociťuje 59 % obyvatel města, v roce 1996 to bylo 69 %.
- Důležitým zjištěním je fakt, že klesly obavy občanů z násilných deliktů – u ublížení na zdraví o více než 10 % (z téměř 50 % v r. 1996 na 38 % v r. 2002), u loupeže z 45 % na 36 % a u znásilnění dokonce z 37 % na 16 %.
- Dalším nepřehlédnutelným pozitivním trendem je nárůst spokojenosti s tím, jak se Policie ČR stará o bezpečnost občanů v místě bydliště. „Naprostě spokojených“ respondentů je sice stále jen malé procento (cca 6 %), ale odpověď „jsem spíše spokojen“ volilo v posledním průzkumu 44 % dotázaných, zatímco v roce 1996 to bylo jen 30 %. Úměrně tomu klesl i podíl zcela nespokojených. Lépe je hodnocena i činnost městské policie (39 % respondentů je „spíše spokojeno“); každý pátý je však naprostě nespokojen.
- Obětí libovolného trestného činu (nebo pokusu o něj) se v období posledního roku před výzkumem stala podle výzkumu z r. 1996 třetina občanů (nebo členů jejich domácnosti). Výzkum z podzimu 2002 naznačuje lehký pokles těsně pod hranici třiceti procent. Nejčastěji se jednalo o kapesní krádež nebo obecně krádež na ulici, jejíž obětí se stalo 9 % dotázaných nebo jejich nejbližších (oproti 5,3 % v roce 1996). Bytové krádeže naopak zasáhly „jen“ 7,5 % dotazovaných, před šesti lety jich bylo ve vzorku 12 %; pokles zaznamenáváme i u krádeží aut a věcí z nich.
- Považovali jste za nutné v posledních dvou letech podniknout nějaká větší bezpečnostní opatření k ochraně svého majetku? Ukazuje se, že podíl těch, kteří si nějaká, větší či menší, vylepšení pořídili, oproti polovině devadesátých let klesl. Lze to přičítat většímu pocitu bezpečí (až fatalismu), druhým možným vysvětlením je, že velká část lidí už běžné preventivní prostředky má a používá.

	1996	2002
Ano, mimořádná speciální opatření	5,7	6,7
Ano, určitá vylepšení (např. další zámek na dveře)	44,1	29,5
Ano, běžná opatření (např. důsledné zamykání)	43,5	29,3
Nepovažovali jsme za nutné dělat cokoli nového	6,7	34,5

- Totéž, v ještě výraznějších konturách, je patrné u opatření ke zvýšení osobní bezpečnosti členů domácnosti. 2/3 dotázaných nečinily v posledních dvou letech žádná opatření. Občané se pouze častěji než dříve vyhýbají nebezpečným místům ve městě, méně často si naopak chodí ve večerních hodinách naproti.

Most

V současné době lidé často hovoří o tom, že se bojí určitých druhů zločinnosti. Cítíte se ohrožen(a) následujícími kriminálními činy?

	1996	2002
Ublížení na zdraví	65,0	44,1
Loupežné přepadení	66,0	52,4
Krádež na ulici	27,0	62,5
Bytová krádež	54,0	58,1
Znásilnění	47,0	25,0
Krádež auta	29,0	47,1

- Potvrzuje se tendence pozorované i v dalších městech, totiž že v polovině devadesátých let panovala vysoká hladina obav z násilných trestných činů. V Mostě se tyto pocity na počátku nového milénia oslabily, a to až o dvacet procentních bodů (u ublížení na zdraví a znásilnění).
- Naproti tomu pouliční krádeže a krádeže aut budí dnes v Mostě mnohem větší obavy než před šesti lety – krádeže na ulici se dnes obává více než šest dotázaných z deseti, ačkoli v r. 1996 to bylo jen 27 %. Stále přibližně stejný poměr dotázaných – více než polovina – má strach z vykradení bytu.

Stal(a) jste se vy nebo některý z členů Vaší domácnosti v posledním roce obětí nějakého trestného činu nebo pokusu o trestný čin na území města Nový Jičín?

	ANO (%)	NE (%)
1996	25,0	75,0
2002	18,7	81,3

Stal(a) jste se obětí následujících trestných činů Vy sám(a) osobně nebo byl obětí někdo z Vaší rodiny (myslíme Vaše děti, rodiče, sourozence, manžela(ku))?

	1996 (N=754)	2002 (N=525)
Odcizení jízdního kola	8,5	5,7
Vykradení auta	8,0	5,7
Okradení na ulici	3,7	3,4
Ublížení na zdraví	5,4	2,5
Sexuální obtěžování	1,1	1,3
Bytová krádež	4,6	2,7
Krádež auta	2,2	1,3
Znásilnění	0,7	0,0

- V oblasti obav občanů z kriminality došlo v Novém Jičíně - podle výzkumu z roku 2002 a jeho porovnáním s výzkumem v roce 1996 - k pozitivnímu vývoji. Ve všech sledovaných oblastech trestné činnosti (s výjimkou obav z pomluvy) došlo k posunu názorů v tom smyslu, že respondenti se častěji vyslovují, že nejsou (tak moc) ohroženi konkrétní formou trestné činnosti. Největší změny v tomto směru nastaly u obav ze zavraždění, vloupání do bytu a loupeží. V současné době mají respondenti absolutně největší obavy z kapesních krádeží, dále z výtržnictví a - přes zmíněný pokles obav - z vloupání do bytů a loupeží.
- Je možno též konstatovat, že v současnosti dochází k menšímu množství útoků na občany Nového Jičína. Na otázku „Stal(a) jste se Vy nebo některý z členů Vaší domácnosti v posledním roce obětí nějakého trestného činu nebo pokusu o trestný čin na území města?“ odpovědělo kladně 18,7 % dotázaných, což je o 6,3 % méně než

v roce 1996. Další rozbor ukazuje, že pokles byl víceméně rovnoměrně rozdělen mezi všechny sledované trestné činy, nejvíc však byl zaznamenán u ublížení na zdraví a krádeží jízdních kol.

Teplice

- Odpovědi teplických respondentů v roce 2002 na otázku „Cítíte se ohrožen(a) následujícími druhy trestné činnosti?“ vyzněly lépe, než tomu bylo v roce 1997. Jediná negativní výjimka v hodnocení byla zaznamenána v položce „ohrožení automobilovým provozem“, ve všech ostatních nabídnutých trestných činnostech došlo ke zlepšení. Nejvíce se respondenti obávají vykradení bytu a krádeží na ulici, nejlepší zlepšení situace pak vidí u trestného činu znásilnění, loupeže a omezování osobní svobody.

- Nicméně na dotaz, zda se respondenti stali v posledním roce na území města obětí nějakého trestného činu, odpověděli dotázaní, že došlo (s výjimkou loupeží) k nárůstu incidence útoků na ně. K nejvyššímu nárůstu došlo u pouličních krádeží (+8 %) a krádeží automobilů (+7 %).

- V této souvislosti je zajímavé, že při posuzování bezpečnostní situace v Teplicích došli respondenti jednak k názoru, že se bezpečnost v Teplicích zvýšila, jednak že se zvýšila i relativně vzhledem k situaci v okolních městech. Zatímco v roce 1997 tvrdili dotázaní z Teplic, že jsou na tom z hlediska bezpečnosti sice lépe než občané Dubí, ale hůře než občané Děčína, Mostu a Ústí nad Labem, v roce 2002 se situace obrátila a respondenti soudí, že jsou na tom lépe než občané Dubí, Ústí nad Labem, Mostu a hůře pouze ve srovnání s občany žijícími v Děčíně.

Brno (údaje z výzkumu provedeného na základě zadání Magistrátu města Brna)

cítíme se velmi ohroženi	1	2	3	4	5	vůbec se necítíme ohroženi
-----------------------------	---	---	---	---	---	-------------------------------

	rok	1	2	3	4	5
Kapesní krádeže	1996	15,6	16,7	34,1	14,2	10,4
	2002	28,6	24,5	31,4	9,9	5,6
Bytové krádeže	1996	23,3	28,7	30,9	10,8	6,3
	2002	16,7	34,0	31,0	11,1	7,2
Krádeže aut	1996	20,3	22,8	17,2	6,1	33,6
	2002	13,3	21,5	25,7	12,0	27,5
Přepadení	1996	19,9	22,6	33,0	17,8	5,9
	2002	18,3	25,6	31,8	17,9	6,4
Vražda	1996	17,4	12,4	27,0	29,8	13,4
	2002	7,8	10,0	29,5	29,7	23,0
Výtržnictví	1996	14,4	24,8	33,2	18,5	9,1
	2002	12,5	27,7	36,5	14,7	8,6
Znásilnění	1996	10,8	14,2	23,5	18,1	33,4
	2002	9,2	9,6	15,2	16,6	49,4

- I v Brně se potvrzují výše naznačené trendy, a to jak ty negativní – především zvýšený strach z kapesních krádeží, tak povzbudivé (nižší míra obav u vraždy a znásilnění).

Závěrem

Činit podstatné závěry ze zjištěných dat (ve smyslu vysoké či naopak nízké efektivity prostředků vynaložených na prevenci) není možné. Do hry vstupuje příliš mnoho intervenujících faktorů, jako jsou celkové změny v objemu a struktuře trestné činnosti v rámci státu, hospodářská situace v regionech, působení masmédií a podobně. Primárním výstupem preventivních snah ve městech by podle autorů tohoto příspěvku mělo být především povědomí občanů, že město se otázkám kriminální prevence opravdu věnuje a že přitom postupuje cestami, se kterými se lidé mohou ztotožnit. To se potvrdilo – všechny nejběžněji užívané typy preventivních programů se těší u obyvatel vážnosti, především pak podpora volnočasových aktivit pro děti a mládež. Obavy z nejvážnějších druhů kriminality se snížily,

oproti „divokým“ devadesátým létům se postupně snižuje i zatížení domácností trestnou činností. Více než polovina dotázaných nikdy neuvažovala o odstěhování se z města. Lidé mají pocit, že se v jejich městech v zásadě dobře žije, že život zde není nijak zvlášť nebezpečný; tíží je však stále značná frekvence krádeží.

Po prvních „zkušebních“ letech již, doufejme, v řadě měst zdomácněla myšlenka, že systém prevence kriminality je neoddělitelnou funkcí moderního města, kterou není možno přehlížet. A o to jde.

KAPITOLA III.

JAK HODNOTIT ÚSPĚŠNOST PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ⁸.

Co tedy detekuje "úspěšnost" prováděných preventivních aktivit? Dle našeho názoru jsou to tyto základní okruhy otázek:

- míra kriminality a závadových jevů
- využívanost jednotlivých preventivních programů
- hodnocení odborníky - manažer prevence, sociální služby, školští a další pracovníci, policie
- hodnocení občany

Každá (z těchto oblastí vyplývající) metoda zjišťování úspěšnosti má své problémy a stinné stránky; jen telegraficky:

- změny v míře zjištěné kriminality a dalších jevů nedávají jasnou odpověď, protože zvýšení této míry může naopak detekovat zlepšenou funkčnost policie, sociálních služeb, krizových linek atd., tedy zlepšení systému prevence
- využívanost programů je složitě měřitelná⁹ (nehledě na to, že není moudré rušit hasiče s odůvodněním, že již dlouho nehořelo)
- odborníci, působící ve městě, jsou často ve fungování preventivního systému osobně angažováni
- občané nedisponují dostatkem relevantních dat, jejich postoje jsou často formovány hromadnými sdělovacími prostředky, nejrůznějšími fámami a předsudky apod.

Nejkomplexnější (a proto i nejnáročnější) metodou zjišťování efektivnosti preventivních činností se jeví syntéza výše jmenovaných dílčích metod. Úspěšné preventivní snažení tedy v ideálním případě znamená:

- faktický pokles sociálně patologických jevů,
- funkčnost technik a jejich využívanost cílovými skupinami klientů,

⁸ Hodnocením preventivních programů se zabývá také publikace IKSP „Večerka K., Holas J.: Úspěšnost preventivní práce“ z roku 2001.

⁹ To, jak jednotlivé preventivní projekty plní své cíle, tedy především jak (a zda vůbec) fungují, je samozřejmě třeba průběžně vyhodnocovat. Především u programů sociální prevence jde o velmi nesnadnou záležitost, protože je řada momentů, jež je nutno brát v potaz. Je tedy vhodné, aby si dotyčný „hodnotitel“ (ať je jím manažer prevence nebo někdo jiný) předem ujasnil, jaké charakteristiky projektu hodlá sledovat. K tomuto účelu je možno vypracovat si i jakousi rámcovou osnovu, „hodnotící list“; nástin podobné pomůcky pro dva vybrané druhy aktivit sociální prevence je obsahem Přílohy 1.

- dobré hodnocení experty (ideální by byly i výměny názorů mezi jednotlivými preventisty, návštěvy těchto lidí vzájemně, výměna zkušeností u funkčních i méně fungujících programů, do budoucna i jistá forma "supervize" - města či regiony s delší "preventivní historií" by na základě zkušeností pomáhala dalším subjektům v budování preventivního systému)
- pozitivní hodnocení ze strany občanů města (regionu) - pocit bezpečí a "vstřícná" atmosféra jsou pro kvalitu života důležitější než skutečná výše trestné činnosti.

Nezastupitelnou roli má systematická propagační činnost města o problematice prevence, zapojování místních autorit (politici, ředitelé školských, kulturních a společenských organizací, šéfové místních úspěšných firem), známých osobností, populárních sportovců a jiných postav veřejného života. Jestliže ale dá město ve známost, že investuje obecní prostředky do preventivních aktivit, musí být některé konkrétní výsledky znát v relativně krátké době. Které typy projektů mají největší důvěru občanů? /viz strana 23/ Mohou to být nově zřízená či rekonstruovaná nízkoprahová sportoviště (je třeba zdůraznit ono "nízkoprahová" - nesmí vzniknout dojem, že za veřejné peníze se zřizují hřiště pro úzkou vrstvu smetánky; to by mohlo preventivní snažení značně diskreditovat). Důrazně je třeba připomenout nutnost stálé péče o tato sportoviště - zdevastovaná a nefunkční hřiště nepřitahují žádoucí aktivity, ale mohou se naopak stát shromaždištěm závadových osob.

Velmi dobře také na občany působí péče o veřejné osvětlení, zvláště v místech vnímaných jako nebezpečná. Osvětlení je mezi lidmi jednou z nejžádanějších položek prevence pouliční kriminality; nejde přitom jen o zřizování nového veřejného osvětlení, ale také (možná především) o pravidelnou a důslednou údržbu osvětlení stávajícího. Velmi preferovanou cestou jsou kamerové monitorovací systémy. Vzhledem k tomu, že jejich zřízení je poměrně nákladné, měl by být patrný efekt, tedy snížení výskytu závadového jednání na místech kamerami snímaných. Zároveň je třeba učinit návazná opatření, omezující přesun problémů do míst mimo záběr kamer. Důležité je přesvědčit veřejnost, že kamerové systémy jsou pod neustálým dohledem policistů a patologické jednání v dosahu kamer je následovanou okamžitou reakcí policejních složek.

Snad nejpodstatnějším opatřením pro posílení pocitu bezpečí je však fyzická přítomnost policistů na ulicích. Je to stále opakovaná pravda, ale skutečně - podle zkušeností našich i zahraničních působí přítomnost policisty na ulici uklidňujícím dojmem na usedlíky a

odstrašujícím na potenciální narušitele pořádku. Předpokladem samozřejmě je, že policisté se chovají korektně, dobře komunikují s občany, pohybují se pokud možno pěšky a nepřivírají oči před jevy, které občany trápí. Policista musí být schopen vyslechnout názory usedlíků, pomoci, a pokud není pomoc v jeho moci nebo kompetenci, slíbit předání podnětu svým nadřízeným. Vedoucí činitelé policie by se měli aktivně účastnit práce v místní komisi pro prevenci kriminality (nebo komisi pro veřejný pořádek apod.) a podněty od občanů (sebrané řadovými policisty i zaslané jinou cestou) předávat výkonným orgánům města. Důvěra obyvatel v policisty také stoupá, jestliže se v dané oblasti pohybují stále stejní policisté, kteří svůj okrsek velmi dobře znají a mohou si kontakty s místními dlouhodobě budovat. Na takovýchto základech je pak možno s úspěchem založit programy typu "Bezpečná lokalita", "Sousedské hlídky" a podobné. Nevyšlapanou cestou u nás stále zůstává masivnější podíl policistů na občanské výchově školních dětí /například ve slovenské Nitře je v městské policii vyčleněn na preventivní činnosti jeden zkušený policista, který se velmi systematicky věnuje besedám na místních školách a práci s mládeží vůbec/.

U většiny preventivních projektů je dobře (nebo dokonce nutno), když o nich vědí široké vrstvy obyvatel města - např. hřiště a jiné volnočasové možnosti pro mládež, krizové a informační linky, u jiných není široká publicita nutná (přesné umístění kamerových systémů, podpůrné programy pro marginalizované skupiny obyvatel). Zeptáme-li se ale občanů, zda vědí o tom, že ve městě existuje komplexní součinnostní program prevence kriminality, dostaneme asi od velké části dotázaných (kromě skutečně dobře informovaných občanů s nadprůměrným zájmem o věci veřejné) negativní odpověď. Proto ani nemá valného smyslu v průzkumech tento dotaz pokládat. Občan má hlavně vědět o možnostech, které mu jeho město nabízí pro nejrůznější potřeby a životní situace; z jakého programu nebo rozpočtové kapitoly jsou programy hrazeny je pro něj vesměs nedůležité.

Stále je třeba uvědomovat si při hodnocení efektivity preventivních programů zásadní fakt - u různých typů aktivit se úspěšnost projevuje po různě dlouhé době. Největší rozdíl je mezi aktivitami prevence situační a sociální. Kamerové systémy, lepší osvětlení nebo intenzivnější policejní přítomnost na ulicích přináší své plody poměrně bezprostředně a viditelně; proto někdy bývají tyto strategie prohlašovány za "nejefektivnější". Je ale třeba si uvědomit, že jejich potenciál není neomezený - nelze mít kamery všude, nelze město rovnoměrně zaplnit policisty hlídkujícími v každou denní i noční dobu, a bez přirozeného dohledu obyvatel nemá ani dobré osvětlení trvalý vliv. V situační prevenci existuje řada dalších metod takzvaného

omezování příležitostí k páčání trestné činnosti, ať je to vylepšování zabezpečení objektů a automobilů, spolupráce maloobchodníků při ochraně svých provozoven nebo ochrana fasád před trvalým poškozením grafitti.

Samostatnou kapitolou pak je architektonické plánování nových obytných celků v duchu zásad bezpečné lokality, tedy přehlednost, snadná kontrolovatelnost a určenost prostranství ap. V zahraničí se osvědčuje staronový systém správců / domovníků, kteří mimo jiné sledují pohyb cizích osob v lokalitě a bdí nad pořádkem a čistotou. Bezpečná oblast se totiž vyznačuje pořádkem, upraveností, přehledností, vzájemnými kontakty místních lidí (kteří pak snáze identifikují osoby cizí), společným dohledem nad veřejnými prostranstvími a sociální kontrolou chování hlavně dospívajících dětí. Západní kriminologie hovoří o tzv. "syndromu rozbitých oken" - lokalita, která se nachází v sociální exkluzi se vyznačuje nepořádkem na ulicích, neopravovanými drobnými škodami, grafitti, později sníženým zájmem občanů o společenské dění a uzavíráním se v soukromí. Tato situace vadí prosociálnějším obyvatelům, a ti se snaží lokalitu opustit. Na jejich místo přicházejí lidé, jimž anomický stav vyhovuje, stahují se sem i gangy z jiných částí města a situace se rapidně zhoršuje. Poté se i velkorysá opatření ze strany města mohou minout účinkem.

Sociální prevence je oproti situačním projektům během na dlouhou trať. Její efektivitu lze měřit jen zprostředkovaně a rozhodně ne v horizontu běžného funkčního období městských zastupitelů a funkcionářů. Během dlouhého a pozvolného působení sociálních projektů také probíhá celá řada dalších společenských dějů, jejichž vliv na sociální pochody v lokalitě je obtížně odhadnutelný. Příklad: vybuduji nízkoprahové centrum pro děti ze sociálně slabých rodin, kde budou moci trávit mimoškolní čas pod vedením vyškolených pracovníků. Jistý efekt nastane ihned, neboť bude méně dětí pobíhat bezcílně po ulicích. Ale jaký bude vliv dlouhodobější? Jaká část z klientů by se vydala na delikventní dráhu, nebýt tohoto zařízení? Kolik z nich se pod vlivem nově nalezených dovedností, zálib, poznatků a sociálních kontaktů vyhne „šikmé ploše“? Může vůbec být vliv podobných středisek silnější než působení často rozkladného vlivu rodinného prostředí? Vyplatí se investovat vysoké částky s vidinou takto nejistého profitu? My se domníváme, že rozhodně ano.

Je ale třeba stále hledat cesty, jak kontrolovat funkčnost zafinancovaných projektů, protože jistě ne vše bylo správně vymyšleno a ne vše je správně prováděno. Funkčnost je prvním krokem k budoucí efektivitě; máme-li mít alespoň šanci, že preventivní projekt výhledově

sníží bezpečnostní rizika v lokalitě, musí fungovat podle projektu (na základě získaných zkušeností pak můžeme jeho fungování korigovat). U situačních opatření je tato prověrka jednodušší - lampy svítí, kamery běží (a poměrně snadno zjistíme, zda monitor bedlivě sleduje službu konající policista), okna jsou opatřena mřížemi. Ale co projekty sociální?

Řada projektů, hrazených z prostředků na sociální prevenci, samozřejmě souvisí s cíleným preventivním působením jen okrajově (příkladem mohou být hřiště pro malé děti). To ale neznamená, že do komplexu prevence nežádoucích jevů (úmyslně hovoříme o širším působení, než je jen prevence kriminality) nepatří. Obyvatelé města se tak totiž od dětství pohybují v přátelském, inspirativním prostředí. Mají možnost (i když třeba pocházejí z hůře situovaných vrstev) uplatňovat své vlohy v zájmových kroužcích, na neformálních sportovištích, bavit se v klubech, kam vstupenkou není naditá peněženka. Ocitnou-li se v problémech, naleznou pomocnou ruku v krizových centrech; dozví se, jak získat práci či kde se zbavit závislosti. To vše v rámci města, které dbá na bezpečí svých občanů budováním propracovaného systému všech typů preventivních programů, za koordinované účasti řady různých subjektů. Cílem prevence nemůže být pouze odstrašení potenciálních pachatelů a omezování jejich příležitostí k páčání kriminality, ale i snaha, aby těch, kdo tyto příležitosti vyhledávají, bylo co nejméně.

Resumé

Za pozitívni lze považovat zjištění, že (ačkoliv preventivní programy probíhají právě v městech se zvýšeným indexem kriminality) respondenti ani v jednom městě nesignalizují převažující obavy z ohrožení (tedy respondenti se nepřiklánějí příliš často k extrémnímu tvrzení, že bydlení ve městě znamená stálé ohrožení). Pocit ohrožení úzce souvisí s hodnocením celkové atmosféry města, mezilidských vztahů a kvality vedení města. Občané jsou především nespokojeni s vysokou mírou krádeží; po nezaměstnanosti je to druhý nejpalčivější problém. Více než polovina dotázaných soudí, že kriminální situace je v porovnání s minulými lety stále stejná, zbytek je rovnoměrně rozdělen na pesimistickou a optimistickou část. Ani ve městech s nejvyšší mírou obav z kriminality ale nezaznamenáváme masivní touhu odstěhovat se.

Mezi obecně používanými preventivními postupy mají největší podporu obyvatel ty programy, které se snaží naplnit volný čas mládeže; odpovědi zdůrazňují také důležitost posílení represivní složky (více policistů, lepší vybavení policie). Naopak jako málo vhodné se respondentům zdají osvětové akce a integrační programy zaměřené na Romy. Celkově lze ale říci, že občané se v zásadě ztotožňují s metodami a směry prevence kriminality, které jsou v rámci jednotlivých KSP aplikovány. I ty "nejméně" podporované preventivní techniky mají podporu ze strany občanů téměř 60%.

Oproti zjištěním z roku 1996 se situace v oblasti obav občanů z kriminality v roce 2002 zřetelně zlepšila. Ukazuje se, že v polovině devadesátých let panovala vysoká hladina obav především z násilných trestných činů, tedy vraždy, loupeže, ublížení na zdraví a znásilnění. Tyto pocity na počátku nového milénia oslabily, zaznamenáváme menší obavy respondentů o vlastní bezpečnost a bezpečnost svých rodin. Stouply naopak obavy z postížení kapesní krádeží, na mírně nižší nebo stejné úrovni jako před pěti až šesti lety je ve většině zkoumaných měst strach z vykradení bytu a odcizení automobilu; orientačně lze říci, že těchto druhů kriminality se obává cca 50 – 60 % respondentů a spolu s pouličními krádežemi jsou to „nejobávanější“ delikty.

Respondenti v roce 2002 vesměs vykazují oproti roku 1996/97 poněkud méně případů, kdy se stali oni sami či příslušníci jejich rodin obětí trestného činu. Nejčastěji se stali obětí

pouličních kapesních krádeží, vykrádání aut a krádeží kol. Velmi rámcově je možno říci, že oběti trestné činnosti se ročně stane asi 15 – 20 procent domácností ve zkoumaných městech.

Summary

The fact that (even though preventive programmes have been conducted in cities with a higher rate of crime) respondents have not shown their fear of threat in any of these cities (respondents have not considered often proclaimed extreme declaration of living in a city as a constant threat) we consider positive. The feeling of threat is closely connected to the evaluation of general atmosphere in the city, human relations and quality of town leadership. Citizens are particularly discontented with a high rate of thefts, which is the second most urgent problem after unemployment. More than a half of respondents think the present criminal situation is the same in comparison to previous years, the rest of respondents is divided into two groups - optimistic and pessimistic. Even in cities with the highest rate of the fear of crime we do not notice a massive desire to move away.

Preventive projects focussed on young people's use of free time have the greatest support of population among generally used preventive programmes; responses emphasize importance of strengthening of repressive branch (more policemen, better police equipment). On the contrary, respondents do not consider public education and integration programmes focussed on Romanies appropriate. Generally speaking, the citizens basically identify with methods and directions of crime prevention applied in the framework of individual preventive programmes in cities (KSP). Even the less supported preventive techniques are promoted by population by almost 60%.

As compared with the year 1996 the situation in the area of city inhabitants' fear of crime has significantly improved. It is evident now that in mid-nineties there was a high level of fear, especially of violent crimes, such as murders, robberies, bodily injuries and rapes. These feelings have decreased in the beginning of the new millenium, respondents show less fear of their own safety and safety of their families. On the contrary the fear of pickpockets has increased, in most investigated cities the fear of burglary into flats and thefts of cars has slightly lowered or has the same level as five or six years ago; generally speaking, circa 50 -

60% of respondents are afraid of these crimes, which together with street thefts are the most feared delicts.

In 2002 respondents mostly assign less cases of themselves or their family members becoming victims of crime in comparison with 1996/97. Mostly they became victims of street pickpockets, thefts from cars and thefts of bicycles. Generally speaking, about 10 - 20 % of households of investigated cities become victims of crime every year.

PŘÍLOHA 1

Záznamový arch pro pozorování

Stoly na stolní tenis, streetballové koše, on-line sportoviště, „otevřená,, školní hřiště

1. Kde jsou pozorované předměty či objekty umístěny? Jak jsou fakticky přístupné (otevřený či uzamčený prostor, díry v plotě, provozní řád sportoviště, provozní doba)?
2. Jak vypadají - jsou opotřebovány sportovní činností, která na nich má být uskutečňována (tedy hraním či ježděním) či zdevastovány jinou činností?
 - jsou opravovány, udržovány, nějak zabezpečeny před zničením?
 - jsou použitelné ke svému účelu?
3. Jsou používány ke svému účelu? K jinému účelu - jakému?
Co o těchto skutečnostech svědčí (vyšlapaná tráva, prohlubně v místě pod košem apod.)?
4. Koho jste tam při kontrolní návštěvě našel(a) a co tam dělal - základní charakteristiky
(celkový počet přítomných, pohlaví, věková struktura, byli aktivní / pasivní, vzhledové znaky subkultur, mají alespoň někteří pozorovaní s sebou alespoň elementární vybavení pro činnost (míč, páčky, brusle...)
5. Pokus o interview s účastníky aktivit - jak často místo navštěvuje (je zde náhodně, nebo sem chodí často a pravidelně), proč chodí do námi kontrolované oblasti, zda jde o celou skupinu, co je na tomto místě přitažlivé, zda se někdy zabýval sportovní aktivitou, která je k dispozici na tomto místě, co by zde zlepšil, jaké má ještě jiné zájmy
6. Byla na místě nějaká (oficiální či neoficiální) sociální asistence - streetworker, pořadatel, dohlížitel, správce, trenér, učitel, zaangażovaný dospělý člověk...)

Ve všední den provádět pozorování mezi 14 - 19 hodinou, o víkendu případně i dopoledne!

Nízkoprahové kluby, kluby mládeže.

U veřejně přístupných klubů se při pozorování soustředit na tyto charakteristiky:

I.

- 1) zdali klub je vůbec pravidelně otevřen, jaká je provozní doba, jak je dodržována
- 2) jakou má kapacitu (k sezení, k ostatním aktivitám)
- 3) zda je v jeho okolí patrné, že ho navštěvuje ohrožená mládež (graffiti)
- 4) pro jaké druhy aktivit je klub vybaven (zkušebna, kulečnick, stolní tenis, pódium apod.), a jsou-li tato zařízení funkční
- 5) budí výbava dojem, že je pravidelně používána? Je opotřebována, nebo zdevastována?
- 6) existuje program akcí (týdenní, měsíční), probíhají akce pravidelné, příležitostné

II.

- 1) jací návštěvníci jsou v klubu přítomni (v jakém poměru) - počet, věk, pohlaví, etnicita, příslušnost k subkulturám, aktivní / pasivní, pravděpodobný typ sociálního zázemí atd.
- 2) budí tito klienti dojem mládeže ohrožené sociálními deviacemi? Pokud ano, jakými?
- 3) jakými činnostmi se návštěvníci v klubu zabývají (poměr), jak se chovají
- 4) kolik lidí klub navštěvuje (ve všední den - v pátek/sobotu, při „běžném,, programu - při nějaké mimořádnější akci)
- 5) podílejí se na provozu klubu, vytváření programu atd. sami jeho návštěvníci - z *rozhovoru*

III.

- 1) smí se v klubu kouřit, pokud ano, jaké procento návštěvníků kouří
- 2) podává se zde alkohol, pokud ano, jaké procento návštěvníků ho konzumuje
- 3) požívají se zde nelegální drogy?
- 4) jaký je zde personál, jak se chová
- 5) hraje zde hudba? pokud ano, jaká? je podstatnou součástí image klubu?
- 6) je přítomen streetworker (nebo je personál schopný sociální asistence)
- 7) doprovodné aktivity (divadelní soubor, hudební skupina, sportovní tým, turistika ap.)
- z *rozhovoru*
- 8) nabízí klub nějaké preventivní aktivity - jak je hodnotí návštěvníci - z *rozhovoru*

+ Další poznatky, postřehy, charakteristické jevy.

Poté, co proběhne první fáze - pozorování, měla by proběhnout druhá návštěva klubu. Při ní si porovnáme svůj první dojem s aktuální situací a vytipujeme si několik (2-4) návštěvníků pro **interview**. Mělo by jít o lidi a) ochotné se o těchto věcech bavit b) obeznámené s chodem zařízení, tedy pravidelnější návštěvníci.

Pozorování (interview) provést 2x, jednou z toho v pátek, vždy večer (zhruba 18-21 hod)

příloha 2

DOTAZNÍK K POCITU BEZPEČÍ OBČANŮ

Jak dlouho žijete v našem městě?

- Žiji zde od narození

- Žiji zde již let (do vzorku zahrnout pouze respondenty žijící ve městě 5 a více let)

Co si o našem městě myslíte, jak jej v současnosti hodnotíte:

Naše město		
je čisté	1 2 3 4 5 6	je špinavé
je dobře osvětlené	1 2 3 4 5 6	je špatně osvětlené
je dobře opravené	1 2 3 4 5 6	je špatně opravené
má dobrou městskou dopravu	1 2 3 4 5 6	má nevyhovující městskou dopravu
má výborné možnosti pro kulturu	1 2 3 4 5 6	nemá žádné možnosti pro kulturu
má výborné životní prostředí	1 2 3 4 5 6	má špatné životní prostředí
má výbornou obchodní síť	1 2 3 4 5 6	má špatnou obchodní síť
má hodně sportovišť	1 2 3 4 5 6	nemá žádné sportoviště
téměř se zde nekrade	1 2 3 4 5 6	velmi mnoho se zde krade
má výbornou zdravotní péči	1 2 3 4 5 6	má špatnou zdravotní péči
má mnoho pracovních příležitostí	1 2 3 4 5 6	má málo pracovních příležitostí
život je v něm zcela bezpečný	1 2 3 4 5 6	život je v něm ve stálém nebezpečí
mezilidské vztahy jsou výborné	1 2 3 4 5 6	mezilidské vztahy jsou velmi špatné
má výborné vedení města	1 2 3 4 5 6	má špatné vedení města
má schopné policisty	1 2 3 4 5 6	má neschopné policisty
má schopné městské strážníky	1 2 3 4 5 6	má neschopné městské strážníky
má dostatek volných bytů	1 2 3 4 5 6	má nedostatek volných bytů
dobře se zde žije	1 2 3 4 5 6	špatně se zde žije

Kdybyste byl(a) starostou, řešil(a) bych přednostně těchto 5 problémů:

1.
2.
3.
4.
5.

Kriminalita patří k nejne příjemnějším jevům v naší společnosti a je třeba hledat cesty ke změně tohoto stavu.

Byl(a) byste ochoten(a) platit navíc ze svého příjmu do městského rozpočtu měsíčně např. 1% na zvýšení bezpečnosti před kriminalitou v ulicích našeho města?

- ano

- ne

Myslíte si, že bezpečnostní situace v našem městě je lepší, nebo horší než v jiných městech v našem kraji?

- podstatně lepší
- spíše lepší
- stejná
- spíše horší
- podstatně horší
- nevím

Uvažoval(a) jste někdy o odstěhování se z našeho města?

- nikdy neuvažoval(a)
- napadlo mne to
- vážně o tom uvažuji
- podnikám již konkrétní kroky

Pokud jste o tom alespoň uvažoval(a), jaké hlavní důvody jste pro to měl(a)? (max. 3 důvody)

.....
.....

Pokuste se porovnat dnešní úroveň kriminality v našem městě se stavem před zhruba třemi lety. Máte pocit, že situace se:

- výrazně zlepšila
- zlepšila
- zůstala stejná
- zhoršila
- výrazně zhoršila

Vadilo by vám, kdyby ve vzdálenosti 5 minut chůze od Vašeho domu mělo vzniknout:

domov důchodců	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>
kontaktní centrum pro ohrožené drogami	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>
policejní stanice	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>
ubytovna pro bezdomovce	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>
kasino s ruletou	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>
kostel nebo modlitebna	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>
centrum pro zjišťování AIDS	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>
výchovný ústav pro mládež	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>
romské kulturní středisko	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>
ústav pro duševně nemocné	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>

jídelna Mc Donalds	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>
rockový klub	<i>vůbec nevadilo</i>	1	2	3	4	5	6	<i>silně vadilo</i>

Mohou podle vás následující opatření snížit kriminalitu mládeže?

zřizování poraden a linek důvěry	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
zřizování hřišť a sportovišť	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
zřizování dalších zařízení pro trávení volného času	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
- lepší materiální vybavení pro činnost policie	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
podpora organizací sdružujících mládež (Skaut, Pionýr, ochránci přírody, hasiči atd.)	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
integrační programy pro Romy	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
podpora protidrogových zařízení	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
zlepšení veřejného osvětlení	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
podpora programů pro mládež ze sociálně slabých rodin	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
sledování veřejných prostranství kamerami	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
více osvětlových akcí (besedy, přednášky apod.)	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
více policistů v ulicích, pěší hlídky policie	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
více uplatňovat obecně prospěšné práce za menší delikty	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>
lepší informovanost občanů o možnostech předcházení kriminalitě	<i>rozhodně ano</i>	1	2	3	4	5	6	<i>rozhodně ne</i>

Můžete říci, co se podle vás v životě našeho města za posledních pět let zlepšilo?

- nic mě nenapadá

- ano, zlepšilo se

Jak se zachováte, stanete-li se svědkem krádeže, která se vás bezprostředně netýká?

- nebudu si toho všímat

- zavolám anonymně tísňovou policejní linku 158

- zavolám tísňovou policejní linku 158 a představím se

- budu se snažit na zloděje křikem upozornit okolí
- podle okolností se pokusím pachatele zadržet

Jak se zachováte při vyšetřování tohoto případu?

- nejsem ochoten svědčit
- v případě, že k tomu budu vyzván, jsem ochoten anonymně svědčit
- v případě, že k tomu budu vyzván, jsem ochoten svědčit
- sám nabídnu policii svědectví

**Množství občanských svobod bývá často na úkor bezpečí občanů a naopak.
Čemu dáváte přednost Vy?**

neomezené občanské svobodě 1 2 3 4 5 6 bezpečné ochraně před kriminalitou

Do naší republiky přichází řada lidí, utíkajících před špatnou politickou nebo hospodářskou situací ve své rodné zemi.

Jaký je Váš názor na ně?

imigranti mají šanci být pro nás velkým 1 2 3 4 5 6 imigranti jsou cizorodým prvkem, neměli bychom
přínosem je přijímat

Věk, pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, socioekonomický status respondenta

Směrnice pro prevenci kriminality

PhDr. Radim BUREŠ

Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR

Úkolem OSN v oblasti prevence kriminality je zejména formulovat politická doporučení k řešení problému kriminality zohledňující potřeby rozvoje zemí světového společenství i ochrany lidských práv, stanovovat základní standardy této činnosti, povzbuzovat členské země k sledování politických doporučení a naplňování standardů, pomáhat realizovat standardy cestou metodických materiálů a přímé technické pomoci. Základními nástroji k realizaci těchto cílů jsou zejména rezoluce a deklarace, dále pak standardy a konečně mezinárodní úmluvy. Rezoluce jsou nezávazná vyjádření politické povahy a mohou být přijímána Komisí pro prevenci kriminality a trestní soudnictví (schází se každoročně ve Vídni), Ekonomickým a sociálním výborem OSN (ECOSOC), Valným shromážděním OSN či Kongresem OSN pro prevenci kriminality zacházení s pachateli (schází se každých pět let). Platí, že čím výše postavený orgán rezoluci přijme, tím významnější je dopad takovéto rezoluce, nicméně stále se jedná pouze o politický apel. Rezolucí byla přijata celá řada, rezoluci k prevenci kriminality přijaly snad všechny kongresy od 80 tých let, řada rezolucí byla přijata ECOSOCem. Co se týká mezinárodních úmluv OSN, je přijetí speciální úmluvy k prevenci kriminality nereálné, nicméně v roce 2000 přijatá Úmluva proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (tzv. Palermská úmluva) spolu se svými doprovodnými protokoly obsahuje rozsáhlou preventivní část.

Zvláštní postavení mezi uvedenými nástroji mají standardy OSN. Nejedná se sice stále o právně závazné dokumenty, ale přesto znamenají přijetí určitého závazku, členské státy jsou pravidelně dotazovány na plnění těchto standardů a neformální tlak světového společenství na jejich naplňování je relativně silný. Mezi nejznámější patří tzv. Rijádská a Pekingská pravidla, upravující zacházení s odsouzenými. K vytvoření právě takových standardů úsilí zastánců prevence kriminality směřovalo a předkládaná směrnice je přelomová právě z toho důvodu, že je mezi standardy a normy zařazena.

V následujícím krátkém úvodu ke směrnici se zaměříme na proces, který přijetí směrnice předcházelo s důrazem na vývoj vlastního obsahu prevence kriminality.

Předkládaná směrnice nevznikla najednou, představuje výsledek delší práce světového společenství s cílem formulovat základní principy moderní prevence kriminality, vytvořit návody a postupy a podpořit tak její rozvoj ve světovém měřítku.

Za předchůdce nynější směrnice je možné považovat rok 1995, kdy byly přijety směrnice pro technickou pomoc v oblasti prevence kriminality ve městech (rezoluce ECOSOC 1995/9 ze 24. července 1995).

Uvedená rezoluce se zaměřuje hlavně na postupy a metody přípravy a implementace programů prevence kriminality ve městech, relativně malá pozornost je věnována vlastním metodám prevence kriminality. Objevuje se tak častý model dokumentu, kdy se podrobně hovoří o tom, jak se má prevence kriminality provádět, ale minimálně se hovoří o tom, co to prevence kriminality je a jaké aktivity zahrnuje. Směrnice obsahuje dvě části: první tvoří přípravu návrhu opatření a výkon poradenské činnosti a druhou vlastní implementace preventivního programu. Přípravná fáze obsahuje v České republice již notoricky známé principy:

- Lokální přístup k lokálním problémům;
- Tvorba integrovaného programu, který definuje základní kriminální problém, cíle a jejich časový horizont, plánovaná opatření, klíčové aktéry zahrnující sociální a školské pracovníky, představitele komunit a podnikatelský sektor;
- Zohlednění relevance akčního plánu prevence kriminality ke klíčovým oblastem ovlivňujícím pravděpodobnost nástupu kriminální kariéry – rodina, vzdělávání, zaměstnanost, bydlení, zdravotnictví a problém drogových závislostí, systém státní sociální podpory;
- Zahrnutí různých rovin prevence kriminality do preventivních plánů – primární prevence (včetně situační prevence, boj se sociálním vyloučením, podporu komunitních hodnot a úcty k lidským právům, podpora občanské odpovědnosti a sociální mediace a rozvoj nových pracovních metod soudů a policie jako je probace a odklon) a prevence recidivismu, neintegrace po ukončení trestu odnětí svobody a podpora obětem.

Implementační fáze hovoří zejména o roli úřadů. Ústřední vláda nese odpovědnost za povzbuzování a podporu rozvoje prevence na místní úrovni, koordinaci národní politiky a strategie s lokálními strategiemi a potřebami a za vytváření koordinačních mechanismů mezi jednotlivými orgány ústřední státní správy. Úřady na všech úrovních pak mají zabezpečovat výcvik a výměnu know-how a vyhodnocovat účinnost a inovovat implementované strategie. V neposlední řadě mají dbát na dodržování lidských práv při rozvoji preventivních aktivit.

Jedná se tedy o dokument, který zdůrazňuje:

- Prevenci kriminality na místní úrovni;
- Širokou kooperaci a koordinaci mezi různými složkami společnosti včetně podnikatelského sektoru;
- Souběžné ovlivňování kriminogéních faktorů v různých oblastech života jednotlivce – tedy souběžné intervence v oblasti rodiny, vzdělávání, života komunity, zdravotnictví a zaměstnanosti.

Jak již bylo řečeno, tento jednoznačně progresivní dokument shrnuje to nejlepší co teorie řízení prevence kriminality ve své době znala, ale nezabývá se jednotlivými možnými aktivitami a intervencemi do společenské reality, které by jí změnilo žádoucím směrem. Tento cíl částečně plní až brožura Úřadu pro drogy a kriminality „Podpora prevence zločinu“ z roku 2003, která obsahuje i prezentaci vybraných projektů. Bohužel pouze projektů ze zemí rozvojových.

Zájem těch, kteří propagují prevenci kriminality jako levnější a efektivnější způsob omezování zločinu než klasické metody trestní justice, však směřoval k vytvoření dokumentu, který bude zařazen do systému standardů a norem ECOSOC a získá tak vyšší míru závaznosti.

Nákrokem k tomuto cíli byla rezoluce „Prvky odpovědné prevence kriminality: standardy a normy“, předložená v roce 1997 Nizozemím a schválená jako rezoluce ECOSOC 1997/33 ze 21. července 1997. Ta ve své preambuli bere v úvahu, že „rostoucí kriminalita, která podminovává základy společnosti, zdůrazňuje neadekvátnost konvenční trestní politiky a potřebu urgentně navrhnout preventivní přístupy“ a přináší výše zmínění „prvky“. „Prvky“ však nebyly určeny k přijetí – rezoluce ve svém prvním operativním paragrafu používá obrat „ECOSOC“ bere na vědomí předběžný návrh elementů ... Doba k přijetí standardů a norem prevence kriminality dosud nebyla zralá.

O čem hovoří tento dokument? Obsahuje kapitoly – pojem prevence kriminality, odpovědná prevence kriminality, podpora odpovědné prevence kriminality. První kapitola se (možná překvapivě) nepokouší prevenci definovat, ale pouze ji vymezuje jako ne-trestní opatření, které doplňují trestní právo a orientuje prevenci na i na moderní formy zločinu (organizovaný zločin, environmentální zločin, obchodování s lidmi). Druhá kapitola se zabývá zejména ochranou lidských práv a osobních svobod při realizaci preventivních opatření. Zejména se jedná o ochranu těch osob, která vykazují rizikové faktory směřující ke kriminální dráze. Přístup zde uvedený je v podstatě správný, leč zarážející, když není uvedeno, co se vlastně prevencí myslí. Nezasvěcený čtenář musel být zmaten. Teprve poslední kapitola vymezuje obsah prevence kriminality. Např. se hovoří o (později) tolik populárním

ovlivňování hlubinných příčin (root cause) prostřednictvím sociální, ekonomické, zdravotní a vzdělávací politiky, včetně programů oslovujících sociální marginalizaci a exkluzi.

V návaznosti na tuto rezoluce, která mimo jiné vyzývala ke všeobecné diskusi nad potřebnostmi takového dokumentu, se sešla v Buenos Aires pracovní skupina k přípravě revidovaných elementů. Česká republika již byla v této skupině zastoupena český zástupce byl zvolen místopředsedou pracovní skupiny.

Zadání pro pracovní skupinu znělo: analyzovat možné mechanismy aplikace úspěšných strategií prevence kriminality, obsahující jak situační prevenci, tak orientaci na sociální rozvoj, na takové formy zločinu, jako je městská kriminalita, domácí násilí, delikvence mládeže a tam, kde to bude možné na nové formy zločinu, jako je organizovaný zločin, obchodování s lidmi a korupce.

V přijatém dokumentu nazvaném „Revidovaný návrh prvků odpovědné prevence kriminality“ byla prevence kriminality definována pro tento dokument jako „strategie a iniciativy, které usilují o podporu bezpečnosti, a které nespočívají ve formálních sankcích trestní justice“. Bylo konstatováno dělení na prevenci orientovanou na potenciálního pachatele, potenciální oběť a situaci. Dále bylo použito tradiční dělení prevence na primární, sekundární a terciální. Vzhledem k tomu, že v připojené směrnici se přímá definice těchto forem prevence nevyskytuje, stojí za to definici použitou v Buenos Aires citovat. Prevence kriminality spočívá v:

- (i) *primární prevenci*, která se typicky zaměřuje na sociální faktory a psychologické problémy, které predisponují osobu k trestné činnosti a/či k viktimizaci;
- (ii) *sekundární prevenci*, která zahrnuje opatření zaměřená na osoby s vysokým rizikem, že se stanou pachateli či oběťmi;
- (iii) *terciální prevenci*, která obsahuje opatření zahrnující opatření k prevenci recidivismu mezi bývalými pachateli pomocí sociální neintegrace a/či terapie, stejně jako služby na podporu obětí.

Po první kapitole definující pojem prevence kriminality je zařazena kapitola „Podpora a udržování odpovědné prevence kriminality“. Ta obsahuje základní principy oslovující zejména decisní sféru, včetně výzvy na adekvátnější rozdělování zdrojů mezi tradiční nástroje trestní justici a prevenci kriminality, a na část hovořící o nástrojích a metodologiích. Poslední kapitolu tvoří relativně vágně formulovaná část o mezinárodní spolupráci.

Přes skromná název naznačující pouhou úpravu předcházejícího dokumentu se jedná o zásadní přepracování. Původní předimenzovaný důraz na ochranu lidských práv se omezil

na připomenutí nutnost dodržovat základní mezinárodní normy lidských práv. Podstatně se rozpracovala jak část vztahující se k pojmu prevence kriminality, tak k části o nástrojích a metodách. Jedná se o vyrovnaný text, zabývající se jak obsahem prevence, tak jejím řízením a prosazováním. Bohužel tento dokument nebyl nikdy schvalován a byl pouze předložen Komisi OSN pro prevenci kriminality a trestní soudnictví na vědomí na jejím jednání v dubnu 2000. Žádná vláda si totiž na sebe nevezala břemeno převedení dokumentu do podoby rezoluce.

Nicméně úsilí na vytvoření standardů a norem v oblasti prevence pokračovalo. Na základě další rezoluce byla svolána další pracovní skupina. Ta se sešla v lednu 2002 v kanadském Vancouveru a zpracoval příloženou směrnici. Česká republika byla opět přítomna a její zástupce byl opět zvolen jedním z místopředsedu pracovní skupiny.

Diskuse se točila zejména okolo tří problémů. Za prvé byla diskutována návaznost prevence kriminality na tradiční systém trestní spravedlnosti. Význam klasických nástrojů trestní justice pro prevenci kriminality je sice do určité míry uznáván, ale toto uznání klesá. Do jisté míry se dá hovořit o pocitu „nic nefunguje“. Tento pocit se vztahuje zejména na neschopnost jednoznačněji určit dopad konstrukce trestních zákonů na předcházení kriminalitě. Je těžké hovořit o trestněprávní legislativě a jejím dopadu na odstrašování od páčání trestné činnosti (v určité terminologii tzv. generální prevence) a nenaznačit žádoucí směr. Existující znalosti však dávají omezené návody na přístup a navíc množiny expertů na trestní právo a na prevenci kriminality na místní úrovni se většinou neprotínají. Výsledkem bylo konstatování, že tradiční opatření trestní justice zůstávají mimo zájem tohoto dokumentu.

Druhý, a částečně navazující, okruh diskutovaných otázek se také týkal základního vymezení prevence kriminality. Zejména se týkal otázky, zda zpracovávaná směrnice se vztahuje k prevenci kriminality obecně, nebo pouze k prevenci kriminality na místní úrovni, prevence kriminality v komunitě („community based“ nebo „localy based crime prevention“). Otázka zůstala nedořešena, či se řešila kompromisem. Ve směrnici se hovoří o prevenci kriminality vůbec, ale má se na mysli zejména prevence kriminality na místní úrovni. Jednoznačněji se postavit na pozici globální prevence kriminality vy v podmínkách celosvětové organizace znamenalo zásadním způsobem podtrhnout význam sociálně ekonomického rozvoje, rozvoje vzdělanosti, řešení otázek zdravotnických a urbanistických. V podmínkách nedostatku zdrojů by se rychle vytratil praktický aspekt směrnice. Uvedený spor se znovu objevil při závěrečných diskusích o významu a potřebě mezinárodní spolupráce, kdy zejména delegáti z rozvojových zemí kladli těžko akceptovatelné (v podmínkách praktického dokumentu) požadavky na zásadní zvýšení ekonomické pomoci.

Třetí okruh problémů se týkal zejména vztahu dílčích aktivit prevence kriminality a celkové kultury zákonnosti. Význam kultury zákonnosti byl prosazován zejména bývalým starostou Palerma. Bez základní důvěry podstatných skupin obyvatelstva ve fungování práva a v základní řád společnosti jsou dílčí opatření prevence kriminality v podstatě zbytečná. Přestože požadavek budování kultury zákonnosti lze v praktické podobě převést na řadu projektu zaměřených na právní vědomí mládeže, na budování místní a občanské hrdosti apod., stále zůstává značná část tohoto požadavku za rámcem praktického (programového a kooperativního) pojetí prevence kriminality, jak je vytyčen v předkládaném dokumentu. Jde totiž o celkovou společenskou a politickou atmosféru ve společnosti, ve víru občanů v politiku a demokratické instituce apod. Nicméně zmínku o propojenosti prevence kriminality s kulturou zákonnosti lze považovat za významnou. V této souvislosti je možné připomenou apel Úřadu pro drogy a kriminalitu, který zazněl na X. Kongresu OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli v roce 2000 ve Vídni, který upozorňoval na empirickou vzájemnou souvislost mezi ekonomickým rozvojem a právě kulturou zákonnosti a vládou práva.

Zpracování směrnice představovalo pouze první krok k jejímu přijetí jako jednoho ze standardů a norem OSN. Proto byl na zasedání Komise pro prevenci kriminality a trestní justici na jejím zasedání v roce 2002 předložen společně Kanadou a Českou republikou návrh rezoluce směřující k přijetí směrnice. Vlastní projednávání rezoluce nebylo jednoduché. Hlavní námitky vznesly USA, pro které byla navrhovaná forma příliš zavazující. Námitky vzneslo Rusko, což však bylo způsobeno zejména nekvalitním překladem do ruštiny. Rezervované stanovisko zaujala i řada států EU, možná vzhledem k jejich nízkému zastoupení v pracovní skupině ve Vancouveru (pouze Británie a Itálie). Připomínky členských zemí však nakonec byly úspěšně zapracovány a rezoluce byla přijata. Klíčová diskuse se strhla o termín přijetí směrnice. Výsledkem byl kompromis, kde původní termín „schvaluje“ byl nahrazen méně jednoznačným termínem „akceptuje“.

Směrnice pro prevenci kriminality se staly součástí standardů a norem OSN a vodítkem pro ty členské státy, které usilují o hledání nových a efektivních cest k omezení kriminality. Zhruba ve stejné době (červen 2001) vznikla i Evropská síť prevence kriminality. Vzniká naděje, že tato regionální síť přispěje k dalšímu zpřesnění formulace základních principů, metod a nástrojů prevence kriminality s důrazem na legislativní a sociálně ekonomickou situaci Evropy.

Rada pro ekonomické a sociální záležitosti (Economic and Social Council)

Distribuce: omezená
22. března 2002

Originál: v angličtině

Výbor pro prevenci kriminality a trestní soudnictví (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice)

Jedenácté zasedání

Vídeň, 16.-25. dubna 2002

Bod 4 předběžného programu¹⁰

Standardy a normy Organizace spojených národů pro prevenci kriminality a trestní soudnictví

Kanada a Česká republika: návrh rezoluce

Výbor pro prevenci kriminality a trestní soudnictví navrhuje Radě pro ekonomické a sociální záležitosti přijmout tento návrh rezoluce:

Kroky na podporu účinné prevence kriminality

Rada pro ekonomické a sociální záležitosti,

Navazujíc na svou rezoluci 1996/16 z 23. července 1996, v níž Rada pro ekonomické a sociální záležitosti požádala generálního tajemníka, aby nadále podporoval užívání a uplatňování standardů a norem Organizace spojených národů v oblastech prevence kriminality a trestního soudnictví,

Připomínajíc prvky zodpovědné prevence kriminality: standardy a normy obsažené v příloze k její rezoluci 1997/33 z 21. července 1997, především ty, které se vztahují k zapojení komunit do prevence kriminality (viz odstavce 14-23 této přílohy), i prvky zodpovědné prevence kriminality obsažené v přepracovaném návrhu, připraveném při Setkání odborné skupiny zaměřeném na prvky zodpovědné prevence kriminality: Jak čelit tradičním a vyvstávajícím problémům kriminality, konaném v Buenos Aires 8.-10. září 1999,

Registrujíc mezinárodní kolokvium odborníků na prevenci kriminality pořádaném v kanadském Montrealu 3.-6. října 1999 vládami Francie, Nizozemí a Kanady ve spolupráci s montrealským Mezinárodním centrem pro prevenci kriminality

¹⁰ E/CN.15/2002/1.

(International Centre for the Prevention of Crime) jako přípravné setkání pro 10. kongres OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli (Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders),

Všímajíc si toho, že navrhované prvky zodpovědné prevence kriminality byly prodiskutovány na workshopu o zapojení komunit do prevence kriminality, který proběhl na 10. kongresu OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli konaném ve Vídni 10.-17. dubna 2000,

Uznávajíc potřebu aktualizovat a dokončit navrhované prvky zodpovědné prevence kriminality,

Uvědomujíc si, jak významného snížení kriminality a viktimizace lze dosáhnout znalostními (knowledge-based) přístupy, i toho, nakolik může účinná prevence kriminality přispět ke zvýšení bezpečí jednotlivců a jejich majetku i kvality života v komunitách po celém světě,

Registrujíc rezoluci 56/261 Valného shromáždění ze dne 31. ledna 2002 nazvanou „Přepřpracovaný návrh plánu kroků pro uplatňování Vídeňské deklarace o kriminalitě a soudnictví: Odpověď na výzvy 21. století“,¹¹ především kroky související s prevencí kriminality, které mají naplnit závazky obsažené v odstavcích 11, 13, 20, 21, 24 a 25 Vídeňské deklarace,

Jsouc přesvědčena o nutnosti postupovat v souvislosti se závazky Vídeňské deklarace koordinovaně,

Registrujíc a oceňujíc práci Odborné skupiny pro prevenci kriminality vykonanou při jejím setkání v kanadském Vancouveru 21.-24. ledna 2002 a práci generálního tajemníka při přípravě zprávy o výsledcích tohoto interregionálního setkání, která obsahuje přepřpracovaný návrh směrnic pro prevenci kriminality a navrhované prioritní oblasti pro mezinárodní součinnost,¹²

1. *Přijímá* Směrnice pro prevenci kriminality obsažené v příloze k této rezoluci;
2. *Apeluje na* členské státy, aby Směrnice pro prevenci kriminality používaly při rozvoji nebo posilování svých státních programů v oblasti prevence kriminality a trestního soudnictví;
3. *Žádá* příslušné orgány OSN a další specializované organizace, aby posílily vzájemnou koordinaci a kooperaci při prevenci kriminality, jak je to stanoveno ve Směrnících, a aby za tímto účelem Směrnice hojně rozšiřovaly uvnitř systému OSN;
4. *Žádá* Centrum pro mezinárodní prevenci kriminality (Centre for International Crime Prevention) při Úřadu pro kontrolu drog a prevenci kriminality (Office for Drug Control and Crime Prevention) při Sekretariátu a instituce v síti Programu OSN pro prevenci kriminality a trestní soudnictví (United Nations Crime Prevention and

¹¹ Viz Zpráva o 10. kongresu OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli, Vídeň, 10.-17. dubna 2000, kap. I (A/CONF.187/15).

¹² E/CN.15/2002/4.

Criminal Justice Programme), aby za porady s členskými státy připravily celosvětový program prevence kriminality;

5. *Žádá* členské státy, aby zavedly nebo posílily mezinárodní, regionální a celostátní síť prevence kriminality, jejichž cílem bude rozvoj znalostních (knowledge-based) strategií, sdílení nejlepších a slibných postupů, identifikace prvků jejich přenosnosti a zpřístupnění těchto znalostí komunitám po celém světě;

6. *Žádá* Centrum pro mezinárodní prevenci kriminality a instituce v síti Programu OSN pro prevenci kriminality a trestní soudnictví, aby v závislosti na dostupnosti zdrojů a za porady s členskými státy a odborníky z různých organizací uspořádaly informační a vzdělávací kampaně o účinné a humánní prevenci kriminality a o tom, jak mohou jedinci, rodiny, komunity a státní úřady všech úrovní přispět ke zvýšení bezpečí a klidu v komunitách;

7. *Žádá* generálního tajemníka, aby Výboru pro prevenci kriminality a trestní soudnictví při jeho čtrnácté schůzi předal zprávu o uplatňování této rezoluce.

Příloha

Směrnice pro prevenci kriminality

I. Úvod

1. Je jasně doloženo, že plánovitě strategie prevence kriminality nejen zamezují kriminalitě a viktimizaci, ale také posilují bezpečnost komunit a přispívají k udržitelnému rozvoji zemí. Účinná, zodpovědná prevence kriminality zvyšuje kvalitu života všech občanů a odráží základní hodnoty a lidská práva. V dlouhodobém horizontu vede k ziskům, jelikož snižuje náklady související s formálním systémem trestního soudnictví i ostatní společenské náklady vcházející z kriminality. Prevence kriminality otvírá možnosti nákladově efektivnějšího a humánnějšího přístupu k problematice kriminality. Tyto Směrnice nastiňují nezbytné prvky účinné prevence kriminality v kontextu správného vládnutí.

II. Konceptuální rámec

2. Zodpovědností všech úrovní státní správy je vytvářet, udržovat a podporovat kontext, který všem příslušným vládním institucím a všem složkám občanské společnosti včetně podnikového sektoru usnadní podílet se příslušným způsobem na prevenci kriminality.

3. Pro účely těchto Směrnic označuje výraz „prevence kriminality“, strategie a opatření, jejichž cílem je snížit riziko páchaní trestných činů a jejich potenciální negativní důsledky pro jedince a společnost včetně strachu z kriminality, a to prostřednictvím zákroků ovlivňujících jejich různorodé příčiny. Uplatňování zákonů, rozsudků a nápravných opatření, ačkoliv naplňuje také preventivní funkce, přesahuje rámec těchto Směrnic, jelikož tento předmět komplexně pokrývají jiné dokumenty Organizace spojených národů.¹³

4. Tyto Směrnice pojednávají o kriminalitě a jejím dopadu na oběti a společnost a berou v úvahu i vzrůstající institucionalizaci kriminálních aktivit.

5. Významné prvky toho pojetí prevence kriminality, které je zde vytyčeno, představují zapojení komunity a partnerství.

6. Prevence kriminality zahrnuje celou řadu přístupů, konkrétně:

a) přístup, který posiluje blahobyt lidí a vede je ke společensky prospěšnému chování prostřednictvím sociálních, ekonomických, zdravotních a vzdělávacích opatření zacílených obzvláště na děti a mládež, a zaměřuje se na rizika a obranné faktory spojené s kriminalitou a viktimizací (prevence prostřednictvím sociálního rozvoje či sociální prevence kriminality);

¹³ Viz *Kompendium standardů a norem OSN pro prevenci kriminality a trestní soudnictví* (Compendium of United Nations Standards and Norms in Crime Prevention and Criminal Justice), publikace OSN, prodejní číslo E.92.IV.1 a errata.

b) přístup, který se snaží změnit podmínky v lokalitách, které mají vliv na páchaní trestných činů, viktimizaci a pocit nebezpečí způsobený kriminalitou tím, že se opírá o iniciativu, odbornost a vklad místních občanů (lokální prevence kriminality);

c) přístup, který zamezuje výskytu trestných činů tím, že omezuje příležitosti, zvyšuje riziko dopadení a minimalizuje zisky, a to například úpravami prostředí (environmental design) a tím, že poskytuje pomoc a informace potenciálním a skutečným obětem (situační prevence kriminality);

d) přístup, který zamezuje recidivě tím, že pomáhá pachatele reintegrovat do společnosti (reintergační programy).

III. Základní principy

Vůdčí úloha státní správy

7. Všechny úrovně státní správy by měly hrát vůdčí úlohu při rozvoji účinných a humánních strategií prevence kriminality a při tvorbě a udržování institucionálních rámců pro jejich uplatňování a revizi.

Socioekonomický rozvoj a integrace

8. Ohledy na prevenci kriminality je třeba začlenit do všech relevantních sociálních a ekonomických plánů a programů zaměřujících se na zaměstnanost, vzdělání, zdravotnictví, bydlení a urbanistické plánování, chudobu, sociální marginalizaci a vyloučení. Zvláštní pozornost je třeba věnovat rizikovým komunitám, rodinám, dětem a mladým lidem.

Partnerství

9. Partnerství jsou nedílnou součástí účinné prevence kriminality, a to vzhledem k rozvětvenosti příčin kriminality i dovedností a pravomocí potřebných pro boj s ní. Jedná se o partnerství jednak mezi různými ministerstvy, jednak mezi úřady a místními organizacemi, nevládními organizacemi, podnikatelským sektorem a jednotlivými občany.

Udržitelnost/zodpovědnost

10. Prevence kriminality vyžaduje pro svou udržitelnost adekvátní zdroje včetně financování struktur a činností. Je třeba jasně určit zodpovědnost za financování, realizaci a hodnocení a za dosažení plánovaných výsledků.

Znalostní základna (knowledge base)

11. Preventivní strategie, plány, programy a zákroky by se měly opírat o širokou, multidisciplinární základnu poznatků o problematice kriminality, jejích rozmanitých příčinách a slibných a ověřených postupech.

Lidská práva/autorita zákonů (rule of law)/kultura zákonnosti

12.U všech aspektů prevence kriminality je třeba respektovat autoritu zákonů a mezinárodně uznávaná lidská práva. Při prevenci kriminality by se měla aktivně rozvíjet kultura zákonnosti.

Propojenost

13.Pokud je to relevantní, celostátní preventivní diagnózy a strategie by si měly všimnout souvislostí mezi místními problémy s kriminalitou a mezinárodním organizovaným zločinem.

Diferenciace

14.Preventivní strategie by měly brát patřičný ohled na rozdílnost potřeb mužů a žen, na různé kulturní identity a menšiny.

IV. Organizace, metody a přístupy

15.Každý stát má sice specifický správní systém, ovšem tento oddíl popisuje nástroje a metody, které by při rozvoji strategií pro prevenci kriminality a snížení viktimizace měly vzít v úvahu vlády a všechny složky občanské společnosti. Vychází z mezinárodně osvědčených postupů.

Zapojení komunit

16.V některých z oblastí uvedených níže nesou hlavní zodpovědnost vlády. Avšak aktivní spoluúčast komunit a ostatních složek občanské společnosti je nezbytnou součástí účinné prevence kriminality. Obzvláště komunity mohou hrát významnou roli při identifikaci priorit prevence kriminality, při realizaci a vyhodnocování a mohou také pomoci identifikovat prameny udržitelných zdrojů.

A. Organizace

Vládní orgány

17.Vlády by měly učinit z prevence stálou součást svých struktur a programů zaměřených na kontrolu kriminality, přičemž je třeba při organizaci prevence kriminality mezi vládní orgány jasně rozdělit pravomoci a cíle, a to mj. tím, že se:

- (a) založí centra nebo uzlové body disponující odborníky a zdroji;
- (b) sestaví plán prevence kriminality s jasnými prioritami a cíli;
- (c) naváže spolupráce a vztahy mezi příslušnými vládními orgány či ministerstvy;
- (d) posílí partnerství s nevládními organizacemi, podnikatelským, soukromým a profesním sektorem i komunitami;

(e) bude usilovat o aktivní spoluúčast veřejnosti na prevenci kriminality, a to tak, že bude veřejnost informována o své úloze, o potřebnosti svého zapojení a o jeho konkrétní podobě.

Výuka a zvyšování kapacity

18. Vlády by měly podporovat rozvoj dovedností souvisejících s prevencí kriminality tím, že

- (a) poskytnou vyšším úředníkům příslušných orgánů profesní školení;
- (b) povedou univerzity, školy a jiné relevantní vzdělávací instituce k tomu, aby nabízely kurzy pro začátečníky a pokročilé, a to i ve spolupráci s lidmi z praxe;
- (c) ve spolupráci se vzdělávacím a profesním sektorem připraví osvědčení a profesní kvalifikace;
- (d) budou posilovat kapacitu komunit rozvíjet se a naplňovat vlastní potřeby.

Podpora partnerství

19. Tam, kde je to vhodné, by vlády a všechny složky občanské společnosti měly podporovat princip partnerství, konkrétně:

- (a) rozšiřovat povědomí o důležitosti tohoto principu a o komponentech úspěšných partnerství, např. o potřebnosti toho, že všichni partneři musí mít jasné a transparentní úlohy;
- (b) podporovat jejich tvorbu na různých úrovních a mezi sektory;
- (c) usnadňovat jejich účinné působení.

Udržitelnost

20. Vlády a ostatní financující orgány by měly usilovat o udržitelnost prokazatelně účinných preventivních programů a aktivit, a to mj. tím, že:

- (a) budou provádět revizi rozdělení zdrojů, aby se trvale dosáhlo vhodné rovnováhy mezi prevencí kriminality, trestněprávní soustavou a ostatními systémy, čímž se zvýší účinnost prevence kriminality a viktimizace;
- (b) jasně určí zodpovědnost za financování, plánování a koordinaci preventivních aktivit;
- (c) povedou komunitu k zapojení do udržitelnosti.

B. Metody

Znalostní základna (knowledge base)

21. Podle situace by vlády a/nebo občanská společnost měly usnadnit znalostní prevenci kriminality mj. tím, že:

- (a) poskytnou komunitám nástroje nezbytné k tomu, aby čelily problémům kriminality;
- (b) podpoří získávání užitečných a v praxi uplatnitelných poznatků, které jsou vědecky ověřené a platné;
- (c) podpoří uspořádání a syntézu poznatků i identifikaci a zaplňování mezer ve znalostní základně;
- (d) budou tyto poznatky podle situace sdílet mj. s výzkumnými pracovníky, plánovači, pedagogy, lidmi z praxe z jiných relevantních sektorů a širší komunitou;
- (e) použijí tyto poznatky při opakování úspěšných zákroků, rozvoji nových aktivit a předvídání nových problémů s kriminalitou i možností prevence;
- (f) založí databáze údajů, které pomůžou řídit prevenci kriminality při větší nákladové efektivitě, a to např. tím, že povedou pravidelné průzkumy viktimizace a pachatelství;
- (g) podpoří uplatňování těchto údajů při snižování opakované viktimizace, recidivy a oblastí s vysokou mírou kriminality.

Plánování zákroků

22. Ti, kdo plánují zákroky, by měli podpořit proces, jehož součástí jsou:

- a) Systematická analýza problémů kriminality, jejich příčin, rizikových faktorů a důsledků, obzvláště na místní úrovni;
- b) Plán, který se opírá nejvhodnější přístup a přizpůsobuje zákroky specifickému místnímu problému a kontextu;
- c) Realizační plán, který umožní provést vhodné zákroky, které budou účelné, účinné a udržitelné;
- d) Mobilizace subjektů, které dokážou čelit příčinám;
- e) Monitorování a vyhodnocování.

Podpůrné vyhodnocování

23. Vlády, ostatní financující orgány a ti, kdo jsou zapojeni do vytváření a realizace programů, by měli:

- a) Provádět krátko- a dlouhodobé hodnocení, které bude pečlivě zkoumat, co, kde a proč funguje;
- b) Provádět analýzu nákladů a zisků;
- c) Posuzovat, do jaké míry vedou zákroky ke snížení kriminality a viktimizace, závažnosti kriminality a strachu z kriminality;
- d) Systematicky posuzovat výsledky a nezáměrné důsledky zákroků, pozitivní i negativní, jako je např. snížení míry kriminality nebo stigmatizace jednotlivců a/nebo komunit.

C. Přístupy

24. Tento oddíl se podrobněji věnuje sociálně rozvojovému a situačnímu přístupu k prevenci kriminality. Nastiňuje také přístupy, kterých by se vlády a občanská společnost měly pokud možno držet při prevenci organizovaného zločinu.

Sociální rozvoj

25. Vlády by měly čelit rizikovým faktorům kriminality a viktimizace tím, že:

- a) Podpoří obranné faktory prostřednictvím komplexních a nestigmatizujících programů sociálního a ekonomického rozvoje, např. v oblasti zdravotnictví, vzdělávání, bydlení a zaměstnanosti;
- b) Podpoří aktivity, které odstraňují marginalizaci a vyloučení;
- c) Podpoří pozitivní řešení konfliktů (conflict resolution);
- d) Použijí vzdělávací a informativní strategie, aby posílily kulturu zákonnosti a tolerance při respektování kulturních identit.

Situační přístup

26. Vlády a občanská společnost včetně podnikového sektoru (tam, kde je to vhodné) by měly podporovat rozvoj programů situační prevence kriminality prostřednictvím mj.:

- (a) Zlepšeného uspořádání prostředí (environmental design);
- (b) Vhodných metod dozoru, které jsou citlivé vůči právu na soukromí;
- (c) Podpory navrhování výrobků odolných vůči trestné činnosti;
- (d) Vytváření „obtížnějších“ terčů, které se nedotkne kvality zastavěného prostředí a neomezí volnou přístupnost veřejných prostranství;
- (e) Realizace strategií zamezujících opakovanou viktimizaci.

Prevence organizovaného zločinu

27. Vlády a občanská společnost by se měly snažit analyzovat a řešit vazby mezi nadnárodním organizovaným zločinem a celostátními a místními problémy s kriminalitou mj. tím, že

- (a) vhodnými legislativními, administrativními nebo jinými opatřeními omezí organizovaným kriminálním skupinám současné i budoucí příležitosti vstupovat s výnosy z trestné činnosti na legální trhy;
- (b) přijmou opatření, která organizovaným kriminálním skupinám znemožní zneužívat zakázek vyhledávaných veřejnými orgány a dotací a koncesí udělovaných veřejnými orgány pro obchodní činnost;
- (c) je-li to vhodné, vytvoří preventivní strategie chránící sociálně marginalizované skupiny, obzvláště ženy a děti, které se snadno stávají terčem aktivit organizovaných kriminálních skupin, např. obchodu s lidmi a pašování migrantů.

V. Mezinárodní spolupráce

Standardy a normy

28. Pro posílení mezinárodní spolupráce při prevenci kriminality by si členské státy měly stanovit splnitelné a specifické úkoly, které budou brát v potaz hlavní mezinárodní dokumenty týkající se lidských práv a prevence kriminality, např. Konvenci o právech dítěte (Convention on the Rights of the Child; rezoluce Valného shromáždění 44/25, příloha), Deklaraci o odstranění násilí na ženách (Declaration on the Elimination of Violence against Women; rezoluce 48/104), Směrnice OSN pro prevenci kriminality mladistvých – Rijádské směrnice (United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency – The Riyadh Guidelines; rezoluce 45/112, příloha), Deklaraci o základních principech spravedlnosti pro oběti kriminality a zneužívání pravomoci (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power; rezoluce 40/34, příloha), Směrnice pro spolupráci a odbornou pomoc v oblasti prevence kriminality ve městech (Guidelines for Cooperation and Technical Assistance in the Field of Urban Crime Prevention, rezoluce Rady pro ekonomické a sociální záležitosti 1995/9, příloha), a také Vídeňskou deklaraci o kriminalitě a soudnictví: Odpověď na výzvy 21. století (Vienna Declaration on Crime and Justice: Meeting the Challenges of the Twenty-first Century; rezoluce Valného shromáždění 55/59, příloha) a Konvenci OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a příslušné protokoly (United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto; rezoluce 55/25, přílohy I-III, a 55/255, příloha).

Odborná pomoc

29. Členské státy a jiné relevantní mezinárodní organizace poskytující financování by měly zprostředkovat finanční a odbornou pomoc včetně výuky a zvyšování kapacity rozvojovým zemím a zemím s transformující se ekonomikou, komunitám a jiným relevantním organizacím, aby se na regionální, celostátní a místní úrovni realizovala efektivní prevence kriminality a komunitní bezpečnostní strategie. V tomto kontextu je třeba věnovat zvláštní pozornost výzkumu a činnosti v oblasti prevence kriminality prostřednictvím sociálního rozvoje.

Sítě

30. Členské státy by měly posílit nebo zavést mezinárodní, regionální a celostátní síť prevence kriminality, jejichž smyslem je sdílení nejlepších a slibných postupů, identifikace prvků jejich přenosnosti a zpřístupnění těchto znalostí komunitám po celém světě.

Vazby mezi nadnárodní a místní kriminalitou

31. Členské státy by se měly společně snažit analyzovat a řešit vazby mezi nadnárodním organizovaným zločinem a místními problémy s kriminalitou.

Prevence kriminality je priorita

32. Centrum pro mezinárodní prevenci kriminality (Centre for International Crime Prevention), síť sdružených a spojených institucí Programu OSN pro prevenci kriminality a trestní soudnictví (United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Programme) a ostatní relevantní subjekty v rámci OSN by si měly v návaznosti na tyto Směrnice stanovit prevenci kriminality jako jednu ze svých priorit, zavést mechanismus koordinace a sestavit seznam expertů, kteří provedou posouzení potřeb a budou poskytovat odborné poradenství.

Publicita

32. Příslušné orgány OSN a další organizace by měly společně vydávat informace o prevenci kriminality v co největším počtu jazyků, a to tiskem i prostřednictvím elektronických médií.

přeložil Daniel Soukup

**PREVENTIVNÍ AKTIVITY V NÁZORECH OBYVATEL MĚST
SMĚRNICE OSN PRO PREVENCI KRIMINALITY**

Autoři: Jakub Holas
Kazimír Večerka

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR
František Kurzweil
Naskové 3
Praha 5

Dáno do tisku: prosinec 2003

Vydání: první

Náklad: 190 výtisků

ISBN 80-7338-023-4